

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Ahmet Yavuz ÖZÇELİK

TÜTÜN YORGUNU VE İNSANCIKLAR ROMANLARININ
YOKSULLUK TEMASI BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MUŞ-2023

T.C.
MUŞ ALPARSLAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

Ahmet Yavuz ÖZÇELİK

TÜTÜN YORGUNU VE İNSANCIKLAR ROMANLARININ
YOKSULLUK TEMASI BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Tamella ALİYEVA

MUŞ-2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK KAVRAMI, ALT DALLARI VE EDEBİYATLA OLAN İLİŞKİSİ	
1.1. YOKSULLUĞUN KAVRAMSAL TANIMI ve ALT DALLARI	4
1.2. YOKSULLUK KAVRAMININ EDEBİYATLA İLİŞKİSİ	6

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT KAVRAMI VE TEMEL EKOLLERİ

2.1. KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT KAVRAMI	9
2.2. KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİNİN TEMEL EKOLLERİ	11
2.2.1. Fransız Ekolü.....	11
2.2.2. Amerikan Ekolü	12

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TALİP APAYDIN VE TÜTÜN YORGUNU

3.1. TALİP APAYDIN'IN HAYATI, SANATI ve TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK ANLAYIŞI	15
3.1.1. Talip Apaydın'ın Hayatı ve Sanatı	15
3.1.2. Toplumcu Gerçekçilik Anlayışı	19
3.2. TÜTÜN YORGUNU ROMANI HAKKINDA GENEL BİLGİLER, OLAY ÖRGÜSÜ ve YOKSULLUK TEMASININ İŞLENİŞİ.....	22
3.2.1. Tütün Yorgunu Romanı Hakkında Genel Bilgiler	22
3.2.2. Tütün Yorgunu Romanının Olay Örgüsü	22
3.2.3. Yoksulluk Temasının Tütün Yorgunu Romanında İşlenişi.....	24
3.2.3.1. Yoksulluğun İfade Ediliş Düzeyi	25
3.2.3.2. Yoksulluğun Görüntü Düzeyi	28
3.2.3.3. Yoksulluğun Toplumsal Düzeyi.....	30
3.2.3.4. Yoksulluğa Mecburiyet	33
3.2.3.5. Yoksulluğun Sembolik Düzeyi	35

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FYODOR MİHAYLOVIÇ DOSTOYEVSKİ VE İNSANCIKLAR

4.1. FYODOR MİHAYLOVIÇ DOSTOYEVSKİ’NİN HAYATI, SANATI ve 19.yy. RUS EDEBİYATI	37
4.1.1 Fyodor Mihayloviç Dostoyevski’nin Hayatı	37
4.1.2. Fyodor Mihayloviç Dostoyevski’nin Sanatı ve 19.yy. Rus Edebiyatı	38
4.2. İNSANCIKLAR ROMANI HAKKINDA GENEL BİLGİ, OLAY ÖRGÜSÜ ve YOKSULLUĞUN İŞLENİŞİ	41
4.2.1. İnsancıklar Romanı Hakkında Genel Bilgiler	41
4.2.2. İnsancıklar Romanının Olay Örgüsü	41
4.2.3. Yoksulluk Temasının İnsancıklar Romanında İşlenişi	43
4.2.3.1. Yoksulluğun Yaşamdaki Yansımaları	43
4.2.3.2. Yoksulluğun Ayırıcı/Ayrıştırıcı Gücü	45
4.2.3.3. Yoksulluk Değiştirilemez mi?	49
4.2.3.4. Yoksulluk ve Güç Yitimi	50

BEŞİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK TEMASI BAĞLAMINDA İKİ ESER

5.1. TÜTÜN YORGUNU ve İNSANCIKLAR ROMANLARININ YOKSULLUK TEMASI BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI	53
SONUÇ	63
KAYNAKÇA	65

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜTÜN YORGUNU VE İNSANCIKLAR ROMANLARININ YOKSULLUK TEMASI BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

Ahmet Yavuz ÖZÇELİK

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Tamella ALİYEVA

2023, 73 sayfa

Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi iki farklı ülkeye ait edebi eserin ya da aynı ülke edebiyatındaki iki eserin birbiriyle mukayese edilmek suretiyle benzer ve farklı yönlerinin açığa çıkarılması işidir. Bu bilimin amacı birbirinden uzakta olsalar da farklı medeniyet dairelerine ait edebiyat eserlerinde yer alan ortak temaların varlığı ve bu temaların gelenekler içerisindeki etkilerinin benzer ve farklı yönlerini açığa çıkartmaktır. Edebiyatın varlığını insanlık tarihi ile eşdeğer tutmak yanlış olmayacaktır. İnsanlığın yaşamsal olgularını her yönden yansıtan edebiyat bu manada farklı coğrafyalarda da olsa sürekli varlığını sürdürmüştür. Yaşanılan hayattaki tecrübelerin benzer olduğu düşünüldüğünde Karşılaştırmalı Edebiyat Biliminin varlığı daha fazla önem kazanacaktır.

Yoksulluk meselesi insanların geçmişinden bugüne kadar her bölgede ve her çağda yaşanan önemli bir sorundur. Yoksulluk neticesinde insanların hayatlarında zorunluluklar ve değişimler olmuştur. İnsan hayatını konu alan edebiyat bilimi de bu manada bu kavramı yoğun olarak işlemiştir. Yoksulluk teması yaşanan coğrafya ve kültüre göre edebi eserlerde farklı şekilleriyle vücut bulmuştur.

Çalışmada Türk Edebiyatının toplumcu gerçekçi yazarlarından Talip Apaydın'ın *Tütün Yorgunu* isimli eseri ile Rus Edebiyatının en önde gelen yazarlarından Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin *İnsancıklar* isimli eseri yoksulluk teması bağlamında karşılaştırılacaktır. Yoksulluk olgusunun farklı iki kültür dairesindeki yansımalarına yer verilecek; bu olgunun toplumsal düzendeki yansımalarının benzer ve farklı yönleri ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Talip Apaydın, Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, Yoksulluk, Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi.

ABSTRACT
MASTER'S THESIS
THE COMPRAŞION OF TOBACCO TIRED AND HUMANITY NOVELS İN
THE CONTEXT OF POVERTY THEME

Ahmet Yavuz ÖZÇELİK

Advisor: Professor Dr. Tamella ALİYEVA

2023, Page: 73

Comparative Literature is a science in which two works of the same country or works of two different countries are compared to find similar or different aspects. The purpose of this science is to show the effects of different or similar aspects in terms of traditions even if the written pieces belong to civilization far from each other. The existence of literature can be considered same as the history of mankind. Literature which expressed the phenomena of the living kept existing even in different lands. When we consider the similarities of experiences of people, Comparative Literature becomes more important.

Poverty has been a significant concern that has been experienced everywhere since the beginning of history. Poverty resulted in changes and obligations in people`s lives. On this ground, literature which focused on people`s lives worked on this term to a great extend. Poverty has come into being in different forms according to the geography and culture.

In this study, we will analyze Tutun Yorgunu by Talip Aydin, a socialist and realist Turkish author, and Poor Folk by Fyodor Dostoyevski, one of the prominent Russian authors, in terms of poverty. The echos of poverty in two different cultural circles will take place and the similarities or differences in reflection of this phenomena will be stated.

Key Words: Talip Apaydın, Fyodor Mihaylovich Dostoyevski, Poverty, Comparative Literature.

ÖNSÖZ

Talip Apaydın'ın *Tütün Yorgunu* ve Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin *İnsancıklar* isimli eserlerinin yoksulluk bağlamında karşılaştırılmasının yapıldığı bu çalışma beş bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde karşılaştırma unsuru olarak kullanılan yoksulluk kavramı hakkında bilgi verilerek bu kavramın edebiyatla olan ilişkisi açıklanmıştır. İkinci bölümde “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi” açıklanmış olup bu bilimde yer alan farklı yaklaşım tarzlarına değinilmiştir. Üçüncü bölümde karşılaştırılması yapılan ilk eser olan *Tütün Yorgunu* romanının yazarı Talip Apaydın'ın hayatı, sanatı ve bağlı bulunduğu edebi anlayış olan “Toplumcu Gerçekçilik” anlayışı hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca *Tütün Yorgunu* romanı ile ilgili genel bilgilendirme yapıp bu romanın olay örgüsü ve yoksulluk temasının romanda nasıl işlendiği aktarılmıştır. Dördüncü bölümde Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin hayatı ile birlikte sanat algısı ve dönemindeki edebi ortamı hakkında bilgi verilmiştir. Ayrıca *İnsancıklar* romanı hakkında genel bilgilendirme yapıp bu romanın olay örgüsü ve yoksulluk kavramının romandaki işlenişini verilmiştir. Beşinci bölüm ise çalışmanın esas kısmını teşkil etmektedir. Bu bölümde haklarında ilk dört bölümde değinilen tüm başlıklar kullanılarak incelemesi yapılan iki eser *Tütün Yorgunu* ve *İnsancıklar* romanları yoksulluk teması bağlamında karşılaştırılmıştır.

Çalışmanın amacı sosyal bir varlık olan insanın yaratım edimlerinden romanlara aks eden ve mazisi insanlık kadar eski olan “yoksulluk” kavramının Türk bir romancı ile Rus bir romancının eserlerinde nasıl hayat bulduğu sorusuna yanıt aramaktır. Çalışmanın sonunda bu kavramın farklı dil, din, inanç ve kültür dairesindeki iki farklı toplulukta hangi halleriyle etkili olduğu saptanmaya çalışılacaktır.

Bu çalışmanın gerek fikir boyutunda ve gerekse de uygulama boyutunda daima yanımda olan bilgi, tecrübe ve sabrından yararlandığım saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Tamella Aliyeva'ya, beni sürekli cesaretlendirip bu yolda ilerlememe katkı sunan eşim Ayşegül Özçelik'e ve bugünlere gelmemde tüm benlikleriyle bana destek olan aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Hayata dairliğimin taşıyıcısı Muhammed Karan'a...

Muş-2023

Ahmet Yavuz ÖZÇELİK

GİRİŞ

Edebiyat temelinde söz olan ve bu özelliği ile tüm insanlık âleminin ortak paydalarından biridir. Her toplumun edebiyatı, o toplumun yaşadığı her şey ile yakından ilgilidir. Edebiyat hayatın yeniden yorumlanması; bir yazarın, şairin gözünden yeniden canlandırılması işidir. Her ne kadar edebiyat kavramı farklı toplumlarda farklı bağlamlarda cereyan etse de yaşanan benzer olaylar, bu toplumların edebiyatlarında da benzer konuların oluşmasına etki etmiştir. Örneğin dünya savaşının her toplum üzerinde olumsuz etkileri olmuştur. Bu bakımdan biz, dünya edebiyatında “Dünya Savaşı” konusunun özellikle yıkıcılık boyutunun bir hayli roman veya hikâyenin konusu olduğuna şahit olmaktayız. Yaşanan bu ve benzer süreçlerin dışında özellikle günümüzde yaşanan teknolojik gelişmelerin de katkısıyla farklı toplumların edebiyat dünyalarını yakından tanıma imkânı da bulmaktayız. Etkileşimin oldukça yoğun olduğu bu dönemde dünyanın farklı edebiyatlarının birbirinden etkilenmeleri de çağımız şartlarının doğal bir sonucudur. Bu etkileşim neticesinde iki farklı toplumun edebiyat eserleri üzerinden yapılan bir inceleme alanı ya da daha doğru bir ifadeyle edebiyat biliminin bir alt dalı doğmuştur.

“Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi” olarak isimlendirilen bu alanın görevi Gürsel Aytaç tarafından şöyle açıklanmıştır: “Görevi, işlevi farklı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ya da biçim bakımından incelemek, ortak, benzer ve farklı yanlarını tespit etmek, nedenleri üzerine yorumlar getirmektir.” (Aytaç, 2019: 11). Bu bilimin temelinde Goethe'nin “Weltliteratur” olarak isimlendirdiği dünya edebiyatı düşüncesi yatmaktadır. Bilimin isimlendirmesi meselesinde eserini ana kaynak olarak ele aldığımız Gürsel Aytaç, bu bilimi edebiyatı ve edebiyatları karşılaştırmalı olarak ele alan, araştıran bir bilim dalı olarak görmesinden dolayı bu ismi Türkiye’de geçerli hale getirmek istediğini belirtmektedir (Aytaç, 2019 :13).

Çok genel bir şekilde özetlemeye çalışılan “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi” kavramının ardından incelemenin konusu ile ilgili bilgi verilmesi yerinde olacaktır. Genel manada ortak tema veya ortak motif üzerinden yapılan karşılaştırmalı edebiyat bilimi çalışmalarına bakılarak bu çalışmada da aynı yöntem kullanılmaya çalışılmıştır. Birden fazla inceleme yöntemi arasından bu çalışmada “Metne Bağlı İnceleme”

(Werkimmanent) yönteminin kullanılması uygun bulunmuştur. Bu metod eseri bir metin olarak görüp öz ve biçim bakımından irdelemeyi amaçlar (Aytaç, 2019: 99).

Çalışmanın amacı “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi”nin verileri sayesinde birbirinden gerek tarihi gerek yaşayış ve gerekse de kültürel ve inançsal açılardan farkları bulunan iki milletin yoksulluk karşısındaki tepkilerinin benzer ve farklı yönlerini açığa çıkartmaktır. Her edebi eserin içinden çıktığı toplumu az ya da çok da olsa yansıtmak gibi bir özelliğinin olması bizi bu çalışmayı yapmaya sevk eden temel unsur olmuştur. Çalışmada karşılaştırılması yapılan eserlerin *Tütün Yorgunu* ve *İnsancıklar* olarak belirlenmesinin sebepleri ise şunlar olmuştur:

1. Her iki eserin de temel konusunun yoksulluk olgusu olması.
2. Her iki eserin yazarının yaşamlarında benzer süreçlerin var olması.
3. Dünya edebiyatında hatırı sayılır bir ünü bulunan Rus edebiyatından çıkan bir roman ile Türk edebiyatından çıkmış bir romanın aynı meseleyi ele alış kudretlerinin belirlenmek istenmesi.
4. Varoluşçuluk felsefesinin ayak izlerini süren bir yazarla toplumcu gerçekçilik akımını esas alan bir yazarın olaylara bakışlarındaki benzer ve farklılıkların neler olduğunun açığa çıkartılmak istenmesi.
5. Ele alınan eserlerin yazarlarına ödüller kazandırmış nitelikte olması.
6. İncelenen iki eserin hacimsel olarak yaklaşık boyutlarda olması.
7. *Tütün Yorgunu* romanının kendisinden önce yazılmış olan *İnsancıklar* romanına bir öykünme olup olamayacağı savının araştırılmak istenmesi.
8. Yukarıda sıralanan maddelere ek olarak yapılan araştırmalar neticesinde bu iki eserin “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi” çerçevesinde incelenmemiş olması ve böyle bir çalışmanın literatüre katkı yapacak olması.

Çalışma yapılırken her iki eserle ilgili olarak ulaşılan her türlü doküman kullanılmaya çalışılmıştır. İncelemesi yapılan iki eser dışında karşılaştırılma unsuru olarak kullanılan yoksulluk olgusuna ait gerek edebiyat bilimi ve gerekse de diğer bilimlerdeki işleniş biçimleri incelenerek gerekli veriler çalışmada kullanılmıştır. Haklarında kitap, makale, süreli yayın vb. olmakla beraber bu iki eserin aynı bağlamda

ve yoksulluk fikri dahilinde bir yüksek lisans tezine konu olmadığı görülmüştür. Yapılan bu çalışmada iki eser, tek bir çatı altında birleştirilerek “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi”nin imkân ve yapısal unsurları kullanılarak yoksulluk olgusu doğrultusunda karşılaştırılmıştır.

Çalışmada Türk Edebiyatının Toplumcu gerçekçi yazarlarından Talip Apaydın’ın *Tütün Yorgunu* isimli eseri ile dünyaca ünlü Rus yazar Fyodor Dostoyevski’nin *İnsancıklar* isimli eseri “yoksulluk” teması bağlamında irdelenmeye çalışılmıştır. Çalışma giriş ve sonuç bölümlerinin yanında beş temel bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın giriş bölümünde genel manasıyla “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi” kavramı hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde “Yoksulluk” kavramı hakkında genel bilgiler verilmiştir. İkinci bölümünde “Karşılaştırmalı Edebiyat Kavramı” irdelenmiştir. Üçüncü ve dördüncü bölümlerde sırasıyla incelemesini yaptığımız eserlerin yazarlarının yaşam öyküleri ile sanat anlayışlarına yer verilmiştir. Bununla beraber bu yazarların yaşadıkları dönemdeki hâkim sanat anlayışlarına da bu iki bölümde ayrı ayrı değinilmiştir. Ayrıca bu iki bölümde incelemesi yapılan romanların genel künyeleri verilmiş olup bu romanların özetleri ile yoksulluk izleğinin romanlarda nasıl işlendiğine dair tespitler yapılmıştır. Çalışmanın son bölümünde ise incelenen iki eser yoksulluk teması çerçevesinde karşılaştırılarak iki eserin bu tema bağlamında benzer ve farklı yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK KAVRAMI, ALT DALLARI VE EDEBİYATLA OLAN İLİŞKİSİ

1.1. YOKSULLUĞUN KAVRAMSAL TANIMI VE ALT DALLARI

Kavram olarak yoksulluk nedir, sorusuna verilebilecek tek bir cevap olması bu olgunun birçok bilimle olan karmaşık ilişkisinden ötürü pek mümkün olamamıştır. Yoksulluk kavramı tanımlaması yapılan herhangi bir kavram gibi tek boyutlu bir yapı değildir. Bu kavram; içerisinde siyasi, sosyal, ya da ekonomik unsurları barındırmaktadır. Bunun yanında yoksulluk kavramının herhangi bir alt ya da üst sınırı olarak verilebilecek bir sayısal verisi de bulunmamaktadır. Özellikle yoksulluk kavramı ile coğrafya bu manada birbirlerine paralel olan kavramlardır. Her coğrafyada ya da daha özele inerek her ülkede yoksulluk kavramının anlamsal değeri farklı olmuştur. Sözgelimi bir Afrika ülkesi Çad ile Körfez ülkesi Kuveyt yoksulluk bağlamında yan yana bile gelemez. Farklı ülkelerin yanı sıra aynı ülkenin bölgeleri arasında bile bu olgunun farklılıklar gösterdiği bilinmektedir. Ancak bu durumlar göz önüne alınmakla beraber yine de en kapsamlı hali ile yoksulluğun çerçevesi şu şekilde çizilebilir: “Yoksulluk bir topluluğun yaşam profilinin çeşitli veriler yoluyla belirlenmiş düzeyin gerisinde kalmasıdır.” (Doğan, 2014: 6).

Yoksulluk olgusunu yaşayan kişi olarak bilinen yoksul ise kelime manası olarak kendine yetecek düzeyde maddiyatı bulunmayan ya da yaşam standartı rahatlığa ulaşmakta yetersiz kalan bireydir (Arpacıoğlu, 2011: 61).

Yoksulluk kavramının tanımlamaları ekonomik çerçeveyi aşarak siyasal, sosyal, sanatsal ya da edebi veya toplumsal literatürde de kendine yer bulmuştur. Çünkü bu olgu yukarıda da bahsedildiği gibi salt tek boyutlu bir olgu değildir. Tek boyutlu olmayan bu olgu farklı bilim dallarının kesiştiği önemli konulardan biridir. Bu kesişim sebebiyle her bilim dalının bu kavramın tanımlamasına farklı açılardan bakarak yeni anlamlar yüklediği görülmektedir. Farklı alanlara sirayet etmiş olmakla beraber en nihayetinde köken olarak ekonomik bir kavramdır yoksulluk ve en kabul gören tanımlaması da bu alanın tanımlaması olacaktır. Bu alanda yapılan tanımlamalarda ise yoksulluk kavramı, yaşamı sürdürmek için en alt seviyede kendisine ihtiyaç duyulan ekonomik güçten yoksunluk hali minvalinde yapılmıştır.

Pek çok farklı tanımı bulunan bir olgu olan yoksulluk kavramının, bu farklı tanımlamalar sonucunda ortaya çıkan alt türleri de bulunmaktadır. Bu alt türlerden ilki mutlak yoksulluktur. “İnsanların hayatlarını idame için var olması gereken şeylere sahip olmama durumu ya da var olduğu toplumun minimal ekonomik şartlarına sahip olamama durumu” (Aksan, 2009: 26) olarak tanımlanan bu yoksulluk türünde iki temel unsur bireylerin yoksul olup olmadığına karar verir. Bu temel unsurlar: Evde bulunan birey sayısı ve bu bireylerin ihtiyaç duyacakları her şeyin parasal karşılığıdır.

Bir başka yoksulluk türü olan görelî yoksulluk ise herhangi bir bireyin yoksulluğuna başka bireylerin ekonomik gücüne göre karar verir. Bu anlayışa göre ihtiyaç anlamında eksiği olmasa bile toplumun var ettiği ortak refah çizgisine ulaşamayan kişi de yoksuldur. Bu çizgiye ulaşamama sebebi ise genellikle bireysel farklılıklardır. “Görelî yoksulluk kavramı bu yapısı sebebiyle her toplumda her zaman yoksul olacağını savunur.” (Şenses, 2014: 92).

Tanımlaması yapılan bir diğer yoksulluk alt kavramı da “gelir yoksulluğu”dur. Bu yoksulluk türünde esas olan insanların herhangi bir tüketim nesnesini alamama durumudur. Bu bağlamda bu kavram tanımlanırken “Yoksulluğun ne olduğuna karar verilirken en düşük olacak şekilde de olsa bir girdi ve standart seviyede bir çıktı” (Aktan, 2002: 6) esas alınır.

İnsani yoksulluk adı verilen ve yoksulluğun alt dallarından bir başkası olan yoksulluk ise Birleşmiş Milletler tarafından kabul gören bir yoksulluk olması sebebiyle önemlidir. Bu yoksulluk bireyin kendini geliştirebilmesi, hayatına yenilikler katabilmesi ve insan onuruna yakışacak biçimde bir hayat sürmesi için maddiyat boyutunun yanında sosyal, kültürel ya da benzeri alanlar konusunda da yeterli seviyede imkân sahibi olmak olarak tanımlanır. (Aktan, 2002: 7). Yoksulluğun bu alt dalı, insani var olmayı yalnızca maddiyat ya da paraya bağlamayan aynı zamanda sosyal bir varlık olan insanın düşünsel gelişimine de dikkat eden bir kavramdır.

Yoksulluğun alt dalları bu kadarla sınırlı değildir. Yukarıda kısaca tanımları verilenler dışında kırsal ve kentsel yoksulluk, birincil yoksulluk, ikincil yoksulluk, subjektif yoksulluk, çalışanın yoksulluğu, barınma yoksulluğu ve yoksunluk gibi daha farklı alt dallarıyla yoksulluk kavramı çok geniş çerçeveli bir olgudur.

1.2. YOKSULLUK KAVRAMININ EDEBİYATLA İLİŞKİSİ

Yoksulluk kavramı sebepleri düşünülürken ekonomik öğelerin öne çıktığı bir olgu olsa da sonuçları yalnızca bu alanı ilgilendiren bir kavram değildir. Yoksulluk sonucunda ortaya çıkan tüm durumlar toplumları doğrudan etkileyen belki de en önemli unsurlardandır. Bu açılarından bakıldığında yoksulluk kavramının, hayatı anlatma sanatı olarak bilinen edebiyattan uzak olması düşünülemez. Esasında bu kavram sadece edebiyatla yakın ilişkide olan bir kavram değildir. Sebep ve sonuçları değerlendirildiğinde tüm sanat dallarıyla münasebet kuran bir kavramdır. Bu kavram kapsayıcı özellikleri sebebi ile kendine tüm sanat dallarının yaratımları olan eserlerde yer bulmuştur. Yoksulluğun edebiyatla olan ilişkisi öncesinde edebiyatı da içine alan bir kavram olan sanatla ilişkisi vardır. Bu bağlantı Yıldız Ecevit tarafından şu şekilde açıklanmıştır: “Sanat hangi alanda yapılırsa yapılsın içerisinde gerçeklik bulunan bir yapıdır. Bu gerçeklik yaratılan sanat ürününün yaratıldığı dönemin özellikleridir. Genel kavram olarak sanat ya da daha özele inerse roman yaratıldığı topluluk ve zamanın halini aks ettiren ürünlerdir.” (Ecevit, 2016: 17).

Gerek dünya edebiyatında gerekse Türk edebiyatında yoksulluk kavramı pek çok romana konu olmuş önemli bir meseledir. Romanın hayatla iç içe bir döngüde olduğu gerçeği göz önüne alındığı zaman bu kavramın edebi eserlerde neden bu kadar fazlaca yer aldığı sorusu kendiliğinden cevap bulmuş olacaktır. Yoksulluğu ele alan yazarlar incelendiğinde bu yazarlardan bazılarının özel hayatlarında bu kavramla belki de hiç yüzleşmedikleri görülür. Ancak edebiyatın bir yansıtma aracı olması o yazarları bu konulara itmiştir.

Yazarlar gerçeklikten ne kadar da uzaklaşsalar eserlerinin kıyısında, köşesinde hayata dair izler mutlaka bulunur. Yoksulluk kavramı hayatın içinde yer alan -çağlardan beridir- bir kavram olarak yazarların gözlerini kapatsalar dahi zihinlerinde canlanacak önemli temler arasındadır. Öz yaşamlarında yoksulluk nedir bilmeyen yazarların bile bu kavramı eserlerinin başat temalarından biri yapmaları bu kavramın ne denli yetkin olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Yaşamlarında yoksullukla bir şekilde ilişki kuran yazarlar da bulunmaktadır. Hem dünya edebiyatında hem de Türk edebiyatında bugün isimleri büyük bir saygı ile anılan pek çok yazarın yaşam hikayeleri yoksulluk anıları ile doludur. Romanlarında bir noktada kendilerini de anlatan yazarların

yoksulluğa yer vermesi ise bu açılardan bakıldığında gayet anlamlı ve olağan bir durumdur. İster yaşamında bu kavramla hemhal olmuş olsun ister hiç olmamış olsun romancıların bu kavrama eserlerinde geniş yer vermelerinin ana sebebi bu kavramın sonuçlarının toplumsal diyetler ödetmesindedir. Yoksulluk yalnızca iktisat ilmi ile açıklanamaz. Bu kavram hayatı bütünsel olarak kuşatan, sonuçları üzerinde barındıran ve hayatta yaşanan pek çok olumsuzluğun da çıkış noktasıdır. Edebi ürünler, var olanı kurgulayarak ancak gerçeklik perdesini hiçbir zaman tam olarak açmadan bu işi yapan bir etkinlik olarak düşünüldüğünde yoksulluk ya da yoksul kimseler bu ürünlerin baş mimarları arasında bulunur (Fidan, 2013: 501).

Edebiyat ve toplum ilişkisi birbirini bir yanıyla iten öteki yanıyla ise çeken vagonlar gibidir. Edebiyat yaratımları malzemelerini insanlığın genel noksanlıklarından alır, beslenir ve bu sayede ortaya çıkar. Ortaya çıkan bu ürünlerin sunulduğu yer ise yine insanlığın kendisidir. Hayatta insanlığın en büyük yoksunluklarından olan yoksulluk kavramı eserlerde farklı biçimlerde işlenebilir. Bazı eserler bu kavramı doğrudan okuyucu ile buluştururken bazı eserlerde ise satır araları yoksulluğun dışı vurumuna hizmet eder. Bu kavramın bir şekliyle kendisine yer bulduğu eserler incelendiğinde anlattığı dönemi veya coğrafyayı bir şekilde az veya çok, yeterli ya da yetersiz işlediği gözlenir. Romancı ele aldığı bu kavramın altında yatan etkenleri ve bu durumdan kurtuluş reçetelerini de eserlerinde bazen verir. Bunu yaparken kendi ideolojisini göz ardı etmez.

Yoksulluk temasının edebiyatta işleniş oranı gibi bir oran çıkartmak elbette mümkün değildir. Ancak tüm ulusların edebiyatları incelendiğinde bugün “kült eser” olarak nitelendirilen eserlerin pek çoğunda yoksulluk temasının var olduğu görülecektir. Bu olgunun klasik eserleri oluşturan en önemli sacayaklarından biri olduğu herhalde su götürmez bir gerçektir. Bu çalışmada dünya edebiyatında ya da Türk edebiyatında yoksulluk temasını işleyen eserlerin yer alması beklenmez. Yine de bu kavramın nasıl yoğun olarak kullanıldığını göstermesi bakımından bazı isimlerin zikredilmesi önemlidir. Amerikalı yazar Mike Davis’in *Gecekondu Gezegeni* (Davis, 2007) kent yaşayışındaki yoksulluğu gösteren önemli bir eserdir. Rus edebiyatının önemli yazarlarından Maksim Gorki’nin *Ana* isimli eseri Rusya’da ezilmiş bir sınıf konumundaki işçilerin yaşadığı sorunları realist tarzıyla okurlarla buluşturması bakımından önemlidir. Elizabth Gaskell’e ait olan *Nortandsoud* isimli yapıt

İngiltere'deki emekçilerin yoksunluklarını gözler önüne seren değerli bir eserdir. Stendhal'e ait olan ve dünya klasikleri arasında konumlanan *Kırmızı ve Siyah* da yoksulluk meselesini önemli bir bakış açısıyla irdeleyen kitaplar arasındadır. Natüralizm akımının kurucusu ve en büyük yazarı kabul edilen Emile Zola'nın birçok eseri yine bu konuyu işleyen eserlerdendir. John Steinbeck'in büyük romanı *Fareler ve İnsanlar* yoksulluk temasını derin bir duygusallıkla işleyen bir eser olarak edebiyat dünyasında yerini almıştır. Daha ismini yazamadığımız pek çok büyük yazar ve onlara ait önemli yapıtlar yoksulluk temasını işlemiştir.

Türk edebiyatında da durum farksız değildir. Daha önceki edebiyat dönemlerinde de var olmakla beraber özellikle Milli Edebiyat döneminden başlamak üzere günümüze gelinceye değin yoksulluk, pek çok romancının ana temalarından biri olmuştur. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, Reşat Nuri Güntekin gibi yazarlar eserlerinde dönem Anadolu'sunu işlerken arkada duran en büyük gerçek yoksulluk olmuştur. 1950'li yıllara gelindiğinde Türk edebiyatında etkin olan "toplumcu gerçeklik" anlayışı ve bu anlayışla yazılan eserlerin en temel konusunu yine yoksulluk ve yoksunlukla mücadele oluşturmuştur. Daha sonraki yıllarda, eserlerde işçilerin yaşamsal zorlukları gerek yurt içinde ve gerekse de yurt dışına çalışmaya giden sınıfın ekonomik sorunları kendisini gösteren önemli tema konumundadır.

Modernizm ve postmodernizm akımlarından sonra yalnızlaşan birey, romanlarda işlenen önemli bir konu olmakla beraber bireyin yaşadığı bunalımların arka planında yoksulluk olgusu bir şekilde var olmuştur. "*Türk edebî ortamında yeni bir yönün yani postmodern yönelimin ortaya çıkışının tartışması başlar ve küçük, ama çok yetenekli etkili bir yazar grubu tarafından temsil eder. Genç yazarlar, kendilerinin yaratıcılıklarının benzersizliğine ve heterojenliğine bakmayarak Türk edebiyatı için yeni olan temalar, şekillendirilmiş sistem, yapılar, kullanılan avangart yöntemlerin repertuarı bu tür çalışmalarını sunmayı başardılar; bu da Türkiye'de kayda değer bir fenomen hâline gelir*" (Aliyeva, 2019: 29). Yoksulluk kavramı etki alanının genişliği ve yaşamsal düzeni bozan birçok şeyin sebebi olması bakımlarından hem dünya hem de Türk edebiyatının önemli bir malzemesi olarak eserlerde işlenmiştir. Çalışmada karşılaştırılması yapılan *Tütün Yorgunu* ve *İnsancıklar* eserleri de kendilerine tema olarak yoksulluğu seçmiş ve bunu farklı tarzlarda işlemişlerdir.

İKİNCİ BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT KAVRAMI VE TEMEL EKOLLERİ

2.1. KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT KAVRAMI

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi, iki farklı yazara ait ya da aynı yazarın iki farklı eserinin dönemsel, imgesel, konu, üslûp ya da kurgu bağlamında karşılaştırmasına dayanan edebiyat bilimidir. Temeli diğer edebiyat bilimlerine göre daha yeni olan bu bilimde esas olay milli edebiyatla milli olmayanın karşılaştırılmasıdır. Ancak yerel edebiyat içinde de farklı eserler incelenebilir. Birbirinden farklı edebiyat anlayışlarına sahip milletlerin edebi eserlerinin incelenmesi dünyadaki kültürel yelpazenin kesişim noktalarını göstermesi bakımından önemlidir. Bu bilimin oluşum kaynağı incelendiğinde ilk olarak yapılan kıyasların akademik çerçevenin uzağında olduğu görülmektedir. Gelişen edebi anlayışlarla beraber sistemleşen bu bilim dalı kendini var eden yörüngeye oturmuştur.

Karşılaştırmalı edebiyat, incelenen edebi ürünlerin birbirlerine karşı olan artılarını ya da eksilerini incelemeyi amaçlar. Bu bilim dalı incelenen eserlerin olaylara yaklaşım tarzındaki aynı veya değişik yönleri açığa çıkartma hedefindedir. Bu sayede elde edilecek veriler ışığında incelemesi yapılan eserlerin aynı düzlemde yan yana getirilmesi de sağlanacaktır. “Başlangıçta farklı iki kültür dairesi, iki dil dizgesi arasında yapılması öne sürülmüştür” (Tieghem 1943) benzer bir görüşü öne süren Tekşan ise konuyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanmıştır: “Devamında mukayese amaçlı bu bilimin daha genişleyen alt dallarda ilerleyeceğini belirtmişlerdir.” (Tekşan, 2011: 21). Zamansal devinim ilerledikçe karşılaştırmalı edebiyat bilimi de farklı alt dallara ayrılmıştır. Bu konuda Sakallı, şöyle bir sınırlandırma yapmıştır:

“Karşılaştırma’ yöntemiyle yürütülen çalışmalarda yazınsal görünelere ilişkin iki tür bilgi elde edilmişdir. Bunlardan birincisi; yazını devingen kabul eden, yazınlar arasındaki benzerliği ulusal yazınlar arasındaki temas ilişkilerine bağlayan, benzerlik ve farklılıkları temas ilişkileri çerçevesinde araştıran ve ‘gerçek ilişkiler’ sürecindeki dönüşümlülüğü, bireşimliliği belirleyen süreçlere yoğunlaşan yazın tarihi araştırmalarıdır. İkincisi ise; iki veya daha fazla ulusal yazındaki, yapıttaki herhangi bir görüngünün benzerliğini veya farklılığını, yapıtların veya yapıttaki 4 görüngülerin özgünlüklerini saptamaya yönelik karşılaştırmalı yazın eleştirisidir” (Sakallı, 2006: 242).

Farklı farklı tanım cümleleri olmakla beraber en kapsamlı tanım olarak “Karşılaştırmalı edebiyat, aynı olma derecesi, birbirlerini etkileme oranları ve birbirleriyle aralarındaki mesafe bakımından eserleri inceleyen bir sanat koludur.” (Kefeli, 2000: 9). Pichois ise aynı konu hakkında şöyle bir tanım yapmıştır: “Karşılaştırmalı edebiyat; benzeşme, uzak ya da yakın akrabalık ve etki kurma ya da alma sorunsallarının incelenmesi sayesinde edebiyat ilmini diğer benzeri alanlarına veya tarihsel an ile andaki bu zaman dahilinde birbiriyle ilişkili ya da ilişkisiz vakalarla edebi eserleri birbirlerine doğru yaklaştırmayı kendine esas gaye sayan metodolojik bir sanat evrenidir.” (Rousseau ve Pichois, 1994: 182).

Son yıllarda karşılaştırmalı edebiyat biliminin aynı coğrafya içindeki eserlerle ilgili uygulamalarının yanında aynı zaman, aynı alt tür ve bir yazarın değişik alanlardaki ürünleri üzerinden de yapılabileceği fikri önemini arttırmıştır. “Karşılaştırma yerel ve milli denilen edebi eserlerin arasında olmakla beraber milli ile milli olmayanın mukayesesi şeklinde de olabilir.” (Aytaç, 2019: 15). Karşılaştırma yapılırken mevzu aslında eserlerin nerelerden seçildiği değil uygulanan yöntemin doğru olmasıdır. Bu noktada ele alınan eserlerin bir yönleriyle mukayeseye değer malzeme içermeleri önemli olmalıdır. Bir başka durum ise incelemeler yapılırken alanların ve inceleme sahalarının dar tutulması hadisesidir.

Bu bilim dalını oluşturan en önemli zihinsel argüman, ortak edebiyat fikridir. Alman dilbilimci F. Schlegel’in savunuculuğunu yaptığı bu görüşün bağlı bulunduğu zihinsel alt yapı ise edebiyattaki bütünsellik olgusundan ileri gelmektedir. Bütünsellik fikrini savunanlara göre edebiyat denilen bilimin her bir parçası bir edebi yaratımdır. Bu edebi yaratımlar edebiyatı birleştiren en önemli güç konumundadırlar. Gürsel Aytaç (2019)’a göre bu bilim dalı edebiyatın tarih ya da eleştiri gibi olan farklı bir alt dalıdır. Ve temelinde iki eserin karşılaştırılması hadisesi yatar. Karşılaştırılması yapılan eserlerin zamansal farkları ise yapılan bu çalışmaya herhangi bir hanel getirmez.

Karşılaştırmalı edebiyat bilimi, eserlerin karşılaştırılması yapılırken dönem ya da dil özellikleri yönünden birbirlerine karşı olan durumlarıyla ilgilenmez. Bu bilim dalının bu noktada ilgilendiği hadise ise karşılaştırılması yapılan eserlerin özgünlük derecelerinin yüksek olmasıdır. Birbirine öykünülerek oluşturulan eserler arasında inceleme yapmayı yersiz bulur. Karşılaştırmalı edebiyat bilimi de diğer bilim dalları

gibi insanlığa belli konularda fayda sağlamak üzere oluşturulmuş bir bilim dalıdır. Bu felsefe ile kurulmuş bir bilim dalından fayda sağlamayacak bir inceleme yapmasını beklemek yersiz bir tavır olacaktır. Karşılaştırmalı edebiyatın insanlık alemine ya da daha özel bir alan olarak edebiyat bilimine katmak istediği esas olgular hakkında Aytaç şu ifadeleri kullanmıştır: “*Bilginin hızla yayıldığı ve toplumların fazlasıyla birbirinden etkilendiği bu çağda elbette ki tam bir orijinallikten söz edilemez. Ama farklı kültürlerde oluşan eserleri incelemek ve karşılaştırmak geniş bir bakış açısı kazandırmakla birlikte ulusal eserlere de daha dikkatli ve birikimli bir bakış açısıyla incelemeyi sağlar.*” (Aytaç, 2019: 20).

Her dilin kendine göre isimlendirmesini yaptığı bu bilim dalının bizim dilimizdeki karşılığının karşılaştırmalı edebiyat bilimi olarak yerleşmesi gerektiğini savunan Aytaç buna temellendirme olarak yabancı dillerde kullanılan “komparatistik” ifadesini gösterir. Bu ifadenin sonunda yer alan ek bu alt dala bilimsel bir hüviyet kazandırır. (Aytaç, 2019: 16). Karşılaştırmalı edebiyat karşılıklılık ilkesine dayalı bir bilim dalı olması hasebiyle ilerlemesini ancak çeviri faaliyetleri sayesinde hızlandıracaktır. Bu bilimin gelişim göstermesi ve inceleme alanlarının artmasının başat koşulu budur.

2.2. KARŞILAŞTIRMALI EDEBİYAT BİLİMİNİN TEMEL EKOLLERİ

Karşılaştırmalı edebiyat ilmi kendi disiplinine uygun olacak şekilde inceleme alanlarını alabildiğine yayan bir yapıya sahiptir. Bu ve benzeri sorunsallar üzerinden bu bilim dalında iki farklı tarz ortaya çıkmıştır. Bunlar Fransız ve Amerikan tarzlarıdır.

2.2.1. Fransız Ekolü

Karşılaştırmalı edebiyatın içerisinde böyle bir ekolün olması Fransa’da bu alana yönelik olarak yapılan çalışmalardır. Yapılan bu çalışmalardan ilkinin Enginün: “Karşılaştırmalı edebiyat ifadesinin daha tarihler 1827’yi gösterirken Fransa’da kullanılması olarak görür.” (Enginün, 2011: 17).

İfade olarak kullanılan karşılaştırmalı edebiyat bilimi ile ilgili olarak akademilerinde bu alanla ilgili çalışma alanları oluşturan ilk ülke yine Fransa’dır. Bu edebiyatın önde gelen isimleri arasında şunlar sayılabilir: Abel François Villeman, Jean Jacques Ampere, Philarete Chasles, Frederic Ozanam, Louis Benloew ve Baldenspeerger. Fransa, karşılaştırmalı edebiyat bilimini üniversitelerine henüz 19. asırda eklemiştir. Bu açıdan Fransa’nın bu alandaki etkinliği yadsınamaz.

“Karşılaştırmalı edebiyat adı Fransa’da daha böyle bir alanın keşfi bile olmadan 19. yüzyılın ilk çeyreğinde Cuvier’in ünlü kitabı Anatomie Compare (1800) veya Degarando’nun Histoire Compareedes Systemes de Philosophie (1804)’sinde açıkça belirttiği gibi, ‘Litterature comparee’olarak karşımıza çıkmaktadır” (Aydın, 2008: 26). Yalnızca akademisinde kullanmak ya da karşılaştırmalı edebiyat dersleri vermek Fransa’yı bu alanda yol açıcı ülke konumuna yükselten tek sebep değildir.

Bir başka durum ise Fransa’nın dünya edebiyat, sanat ve felsefesinde söz sahibi ülkelerden biri olmasından geçer. “Karşılaştırmalı edebiyatın doğuşundan günümüze değin Fransa hem Avrupa’da uzantısı bulunan diğer ülkelerin edebi eserlerinde kendi emarelerine ulaşmaya çalışmış ve buldukları üzerinden bu sanat dalının çerçevelerini belirlemiştir.” (Tekşan, 2011: 89). Fransa’nın lider olmasını sağlayan bir başka konu ise karşılaştırmalı edebiyatın üniversiteler dışında okullarda da ders olarak okunmasını sağlamış olmasıdır. Okullarda alınan bu eğitimler sonuçlarını daha sonraları elbette vermiştir. Ayrıca bu alanla ilgili yapılan konferans ve kongreler sayesinde alan işlevini gündem güne arttırmıştır. Mukayese alanında yapılan ilk kongrede tarihler 19. yüzyılın sonunu göstermektedir. “Victor Hugo’nun başkan olduğu bu kongrede Turganyev’de fikir beyan edenler arasındadır. 1878 yılının 16 Haziran’ında gerçekleştirilen ve Paris’in ev sahipliği yaptığı bu kongre bu alanda yapılmış ilk toplantı olarak edebiyat tarihlerinde yerini almıştır.” (Aydın, 2008: 27).

Özellikle 1950’li yıllardan sonra karşılaştırmalı edebiyat biliminin daha da geliştiğini Aytaç şu sözlerle açıklamaktadır: “Dünya savaşının ikincisinden sonra Fransa’da yer alan hemen her üniversitede bu disipline yönelik bir çalışma alanı oluşturulmuştur.” (Aytaç, 2019: 52). Yukarıda saydığımız gelişim çizgisi Fransa’yı karşılaştırmalı edebiyat alanında yol açıcı ülke konumuna yükseltmiştir.

2.2.2. Amerikan Ekolü

Karşılaştırmalı edebiyat biliminin diğer bir önemli tarzı da Amerikan tarzıdır. Bu tarz, Fransız inceleme disiplinine göre edebiyat alanına daha çok boyutlu şekilde bakmaktadır. Amerikan karşılaştırmalı edebiyatında esas gaye edebiyatın tarihsel serüveni içerisinde var olan ürünler dizgesini sonsuzlaştırmak yanında, tarihsel bu sayaç ilerledikçe edebiyatı farklı alanlara yaymaktır. Bunları yaparken Fransız edebiyatından farklı olarak edebiyatta izlek ve işçilik meselesine daha fazla önem göstermiştir. Bahsi

geçen bu farklılık ve aynı zamanda Amerikan tarzının detaylandırılması ile ilgili olarak Rene Wellek :

1. Karşılaştırmalı edebiyat bilimini iki edebiyat arasında ithalat-ihracat incelemesine indirgemek gibi deneme olsa olsa 'yanlış'tır.

2.Eğer eserin, yazarın psikoloji ya da devrinin düşünce yapısına karşı durumunu araştırıyorsak, başka şeylerle uğraşyoruz.

3. Bence tek doğru görüş, sanat eserini çok yönlü bir bütün, anlam ve değeri içinde saklayan göstergeler kurgusu olarak algılayan kararlı 'bütüncül' görüşüdür.

4. Sanat eserlerinin incelenişine ben 'edebiyat içi' diyorum, yazarının bilinciyle ilişkisinin incelenmesine ise 'edebiyat dışı' (Aytaç 2019: 65- 66) şeklinde maddeler sıralamıştır.

Amerikan tarzında incelenen eserlerin hangi millete ait olduğu önemli değildir. Bu anlayışa göre her ikisi de yapılabilir. Ancak karşılaştırma yapılırken dikkat edilmesi gereken şey incelenen eserlerin belli bir paydada bir araya gelebilmeleri hadisesidir. "Karşılaştırılacak eserler sadece eser oldukları için seçilemez. İki eserin herhangi bir noktada mukayese edilebilir taraflarının bulunması esastır. Mukayesesi yapılacak noktalar arasında benzeşme ve etkilenme/etkileşme durumlarının var olduğu hissi varsa ancak iki eser seçilmelidir." (Aytaç, 2019: 88).

Amerika'nın sosyolojik yapısının dünya üzerindeki diğer birçok devlete göre farklı oluşu yani içerisinde birden fazla topluluk barındırması, Amerikan tarzı karşılaştırmalı edebiyat biliminin bir başka noktasını öne çıkartmıştır. Bu farklı nokta da farklı ulus edebi anlatılarının incelenmesi gerektiği fikrinin daha yüksek sesle söylenmiş olmasından ileri gelir. "Bugün karşılaştırmalı edebiyat biliminin uluslararası varlığı ve bir bilim dalı olarak tanınırlığından dem vuruluyorsa bu durumun başat sağlayıcısı çok uluslu millet yapısıyla Amerika'dır." (Aydın, 2008: 39).

19. asırda ferdi çalışmalarla başlayan karşılaştırmalı edebiyat alanı bu yüzyılın sonlarına gidilirken akademik yayınlarda kendine Amerika'da sayfa bulmaya başlamıştır. "George E. Woodberry 1903 yılında, Columbia'da Journal of Comparative Literature'i çıkarır" (Aydın, 2008: 40). Daha sonraki süreçte Fransız biçimini geçmiş ve dünyada merkezi bir konuma yükselmiş olsa da Amerikan karşılaştırmalı edebiyat

bilimi, temellerini ve yöntemlerini Fransa'dan almıştır. Belli bir süre Fransız tarzı ile at başı yürüyen ve ondan beslenen, bir başka ifadeyle kimliğini bulmaya çalışan Amerikan tarzı karşılaştırmalı edebiyat, bu bilim dalı sistemleştikçe gelişmiş ve daha sonraları Fransız tarzından tümüyle uzaklaşmış, kendi yol haritasını çizmiştir. Aytaç, Rene Willek'in bu bahsi geçen mevzu ile ilgili olarak yaptığı değerlendirmeleri toparlayıcı bir biçimde şöyle izah etmiştir: “1. Fransız anlayışına göre, bağımsız, kendi içinde kapalı ulusal edebiyatlar vardır. Bu, bir yanılgıdır (...) 2. Carre'nin bu yanlış kavrama dayalı programı bir yandan fazla dar, öte yandan fazla geniş tutulmuştur” (Aytaç, 2019: 63).

Amerika'da karşılaştırmalı edebiyat alanının yüksek öğretim merkezlerinde sistemli olarak var olması 1899 yılına rastlar. Sonrasında gelişim çizgisi artan bu edebiyat alanı dünya savaşlarının ilkinden nasibini alarak yavaşlamış, eski ivmesini ancak 1945 yıllarından sonra kazanmıştır. Bu duruma sebep olarak Aytaç “Bunun temel sebeplerinden ilki Amerika'nın karışık topluluk oluşumu ikincisi ise savaş sırasında Amerika'ya gelen Fransız ya da Alman edebiyatçılarıdır.” (Aytaç, 2019: 61) görüşüyle açıklamıştır. Bu yıllardan sonra karşılaştırmalı edebiyat alanında yapılan çalışmalar bilimsel zemine de oturtularak yapılmış ve bir tarz olarak bu alanın temel taşlarından biri haline gelmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TALİP APAYDIN VE TÜTÜN YORGUNU

3.1. TALİP APAYDIN'IN HAYATI, SANATI VE TOPLUMCU GERÇEKÇİLİK ANLAYIŞI

3.1.1. Talip Apaydın'ın Hayatı ve Sanatı

1926 yılında başkent Ankara'ya bağlı Polatlı ilçesinin Ömerler köyünde hayata gözlerini açan Talip Apaydın, edebiyatımızdaki önemli Köy Enstitülü yazarlardandır. Hayata merhaba demesinin üzerinden henüz üç yıl gibi çok kısa bir süre geçmişken yazar, annesi Safiye Hanımı kaybetmiştir. Hayatta yaşanacak belki de en derin yoksunlukla henüz bebek çağlarında tanışan yazar, bu eksikliği hayatı boyunca iliklerinde hissetmiştir. Yazarın babası ise İbrahim adında fakir bir çiftçi olarak hayatını idame etmeye çalışan biridir. Kendisine ait bir arazisi olmayan bu adam iâşesini başkalarının tarlalarına ortak olmakla çıkarmaya çalışır. Babasının yaptığı bu meslek yazarın dünyasında önemli izler bırakmıştır. Yazarın baba mesleğini temel kaynak olarak ele aldığı iki romanı bulunur.

Çocukluk dönemlerinden itibaren hayatın soğuk yüzüyle her an karşılaşmış olan yazarın hayatının bu ilk evreleri hep sorunlar, ezilmeler altında geçmiştir. Kendisi de köyde doğan ve hayatının belli bir kısmını köyde geçiren yazar bu manada köy hayatına oldukça tanıdıkır. Bu aşinalık onu Türk edebiyatında köyü anlatan önemli yazaralar arasına koymuştur. Varsıllığı da yoksulluğu da gördüğü köy yaşamını eserlerinde realist bir tarzda, olduğu şekliyle vermeyi başarmıştır. Yaşamı yoklukla yan yana yürüyen yazar kendisine en büyük ideal olarak eğitim görmeyi seçmiştir. “Her an kaderin yazdığı yoksulluğu yaşayan, bazen aç bazen tok olan, ancak bir derme çatmada yaşayabilen, evlatlarının en temel haklarını dahi yerine getirmekte zorlanan; malı mülkü olmayan, düşmüş, gariban bir taşralının oğludur.” (Erol, 2005: 3). Bu anlamda yaşadığı hayat, yazarı okumaktan alıkoymamış, okumaktan asla geri durmamıştır. Okumak için verdiği mücadeleler henüz çocuk yaşta başlamıştır. “Kaymakam'ın ilçede fakir öğrenciler için pansiyon açması haberini duyması üzerine yürüyerek ilçeye ulaşan Talip Apaydın burada eğitim döneminin ilk beş yılını tamamlar. Ardından Hamidiye Köy Öğretmen okulunun yaptığı öğrenci alım sınavına girer ve bu sınavı da başarıyla

geçerek okula kaydını yaptırır. Tarihler ise Başkomutan'ın vefat ettiği günü yani 1938 Kasım'ının 10'u nu göstermektedir.” (Karaman, 2010:191).

Sınavla kazanarak tamamladığı bu öğretmen okulunun ardından yazar, Yüksek Köy Enstitüsü Güzel Sanatlar bölümüne yerleşir. Bu yıllarda edebiyata yönelen yazar ilk etapta kalem tecrübelerini öykü ve şiir üzerinden yapar. Yazdığı bu ilk eserler o dönemin önemli edebiyat dergileri arasında sayılan Köy Enstitüsü, İmece, Varlık ve Yeditepe gibi dergilerde yayımlanır. Talip Apaydın bu eserleriyle Türk edebiyatının eşğine yanaşmış olur. Talip Apaydın'ın dünya görüşünün ve sanat anlayışının temeli, öğrencisi olduğu enstitü yıllarında atılır. Kendisiyle yapılan bir röportajda bu konuyu şöyle açıklar: “Ben o yaşlarda yazmaya yöneldim. Şiirler, öyküler, sonradan romanlar yazdım. Köy Enstitülerinde sanatsal yönelimlere uygun bir ortam vardı, ondan yararlandım. (...) İlk gençlik yıllarımda okuduğum kimi yazarlar, şairler beni çok etkiledi. Yazmaya özendim. İçinden çıkıp geldiğimiz sıkıntılı köy yaşamını, çok çalışan, yorulan ama yoksul ve bilgisiz kalan köy insanını anlatmak gereksinimini duydum ve gücümce yazdım.” (Sürer, 1995: 120). Talip Apaydın'ın edebiyata ve sanata olan bakış açısı ve bu konudaki düşünce biçimi kaleme aldığı hemen her türde kendini göstermiştir. “Yazdığı eserlerin satır aralarında sanatsal arka planı açıkça kendini göstermektedir. Bu arka plan toplumcu gerçekçi anlayış olarak adlandırılan ya da köy edebiyatı ismi ile bilinen edebiyat anlayışdır.” (Kaplan, 1997:134)

Hayatın ilk evrelerini sorunlarla geçiren Talip Apaydın için 1950 yılı ve devamındaki yıllar sanatını geliştirmesi ve edebiyat tarihimizde kalıcı olmasını sağlayan yıllar olması bakımından önemlidir. Bu yıllar, yazarın ve benzer tarzda düşünen diğer yazarların edebiyat alanında etkin olduğu yıllardır. Bu dönemde edebiyatta ayak izleri en belirgin görünen anlayış toplumcu gerçekçiliktir. Özellikle Köy Enstitülü yazarlar bu anlayışın en önemli bayrak taşıyıcılarından. “İkinci Dünya Harbi'nin hemen akabindeki 50 ve 60'lı yıllar yazın dünyamızda bu savaşın çalkantılarının devam ettiği yıllar olarak dikkati çekmektedir. Bu yıllarda yazılan edebi türler arasında şiir, roman ve öykü türü başat öğeleri oluşturur. Aynı yıllarda roman türünde ise taşraya yönelik başlamış ve bu bağlamda özellikle köy yaşantısına dair konular işlenmeye başlanmıştır. Bu romanlarda köye yönelen yazarların büyük bir kısmını Köy Enstitülerinden eğitim alan yazarlar olduğu görülmektedir. Köy Enstitülü bu yazarlar yalnızca realist tarzda romanlar kaleme almamış aynı zamanda olaylara hicvedici nitelikler de

kazandırmışlardır. 1970'li yıllara gelinene değin köy izleği edebiyatın temel konularından olmaya devam etmiştir.” (Baycancan, 2007: 39). Her açıdan köy ve köylünün anlatıldığı bu romanların önemli isimlerinden biri de Talip Apaydın'dır.

Eserlerinde yalnızlaştırılmış, öteki olarak görülmüş ve bu sebeplerden dolayı da eğitimsiz ve fakir kalmış olan köy ahalisini içten bir anlatımla ve bir o kadar da gerçekçi bir bakış açısıyla işlemiştir. Yazar bu dönemde yazın dünyasındaki yerini şöyle açıklamıştır:

“Biz Köy Enstitüsü çıkışlı birkaç arkadaş, asıl işimiz; yani öğretmenlik mesleğimizin yanında, yazarlığa da soyunduk. Şiir, öykü, roman, deneme... Bir tarihte sevilerek okunduk. Kitaplarımız kat kat baskılar yaptı. Ama sevmeyenler, yerenler de oldu. Hep köyü, köylü insanı yazdığımız için küçümsediler. Köylü insan basit insandır, basit insanın romanı olmaz' dediler. Oysa büyük dünya edebiyatında köylüyü, emekçi insanı konu edinen çok değerli yapıtlar var.” (Atıcı, 2011: 7).

Takvim yaprakları 1946 senesini gösterdiğinde yazar Talip Apaydın eğitim gördüğü ve edebi hayatının filizlerini attığı Yüksek Köy Enstitüsünden mezun olur ve devamında Cilavuz Köy Enstitüsüne öğretmen olarak atanır. Ancak dönem şartları bu dönemde Köy Enstitülerinin yanında değildir çünkü bu enstitüler pek de iç açıcı olmayan düşüncelere konu olur. Yazar Talip Apaydın tam da bu dönemde çavuş rütbesiyle Yedek Subay Okuluna gitmiştir. Bu dönemde ortamda oluşan havayı yazar kendisi ile yapılan bir sohbette şu ifadelerle tarihe kazımıştır:

“ Çifteler Köy Enstitüsünde okumaya yazmaya eğilim duydum. Ama asıl bilinçli yazma isteğim Hasanoğlan' da başladı. Yerli yabancı birçok yazarı okuyor ve etkileniyordum. Edebiyat dergilerini kovuşturuyordum. İlk şiirlerim ve düz yazılarım 1945'te, 46' da Doğuş dergisinde, Köy Enstitüleri dergisinde, Varlık'ta, Yücel'de yayınlanmaya başladı. Bazı günler konservatuarda Sabahattin Ali'yle görüşmeler yapıyordum. O gün de çok heyecanlı olurdum. Biz son sınıfta iken her şey değişti, bakan ayrıldı, genel müdür ayrıldı. Okul müdürleri, öğretmenler değiştirilmeye başlandı. Tüm yurttan yoğun bir Köy Enstitüsü düşmanlığı aldı yürüdü. Korkunç iftiralar ve karalamalar kanımızı dondurur hale geldi. Kimse doğru dürüst savunmadı. Bir karabasana dönüştü yaşam. Yalnız Köy Enstitüleri

de değil, gerçek yurtseverler, Atatürkçü laik düşünen aydınlar büyük baskı altına alındılar Sorgulardan geçirildik, sürüldük, açığa alındık.

Öğretmenlerin ülke sorunlarını tartışması istenmiyordu. Yukarıdan gelen hava buydu. Yıllarca bunun sıkıntısını yaşadık. Cezalarını çektik.” (Atıcı, 2010: 189-190).

Siyasi hayatın direkt olarak edebiyatı da etkilediği gerçeği göz önüne alındığında yazar Talip Apaydın'ın bu manada yazdıkları sebebiyle çeşitli sıkıntılar yaşadığı aşıkardır. Belki de çocukluğunda karşılaştığı ezalar, yazarı geliştirmiş ve o bu baskı ve sorunlara karşın edebiyatla olan bağını koparmamıştır. Yazdığı eserlerinde toplumsal çizgisini sürdürmüştür. Romanlarında hayatın çilesini en ağır şekilde gördüğü köyü ve köylüyü işlemeye devam etmiştir. Özellikle eserlerinde halka dair unsurları da sıkça kullanmaya bir manada halkı doğal koşulları içinde yansıtmaya gayret etmiştir.

Askerlik görevini ifa ettikten sonra meslektaşı Halise Hanım ile hayatını birleştiren yazar, gezici olarak başöğretmenlik görevini Tokat'ta yürütmüştür. Görevini yalnızca öğretmenlik olarak görmeyen yazar her şartta gerek yazdıklarıyla gerekse de yaptıklarıyla köylüleri geliştirme ve eğitmeyi kendine düstur edinmiştir. Apaydına göre, edebiyatı bir topluluğun kazandıkları üzerinden ve ideolojileri doğrultusunda okumak esastır. Dolayısıyla “Toplumcu anlayış açısından yazın yaşamın karşılığıdır, toplumun görüntüsüdür. Talip Apaydın'ın henüz üç yaşında ilk kez yoksunlukla karşılaştığı dönemdeki yaşantısı, okul yıllarından ve enstitülerden öğrendikleri, öğretmenlik deneyimleri ile beraber gurbet hayatının kattıkları, sendikal faaliyetleri tümü beraber yazdıklarının iskeletini kurmuştur. Apaydın, neredeyse yazdıklarının tamamında, “gerçek sanatın ve edebiyatın insanın kendi yaşamsal tecrübelerini aktarmak olduğu” (Bayrak, 1975: 3) görüşünü tatbik eder gibidir.

Hayatının neredeyse üçte birini öğretmenlik mesleğine adayan yazar iş hayatının son demlerinde ise Bakanlık müşavirliği yapmış ve emekliliğini de bu görevdeyken kazanmıştır. Köy Enstitülü bir yazar olarak yetişen ve içinden çıktığı köy hayatını eserlerinin birincil teması yapan yazar, bu manada oldukça başarılı eserler ortaya koymuş ve edebiyat tarihimizin sayfalarına imzasını atmayı başarmıştır. Köy gerçekçiliği konusunda adı sayılır bir ünü bulunan yazar 2014 yılında doğduğu şehir olan Ankara'da yaşama veda etmiştir.

Yazın hayatı süresince oldukça üretken bir isim olan Talip Apaydın, farklı türlerde toplam 42 eserle edebiyatımıza katkı vermiştir. Yazdığı bu farklı türler içerisinde on üç adet romanı dikkati çekmektedir. Kaleme aldığı eserler edebiyat dünyasında çeşitli ödüllere de layık görülmüştür. *Tütün Yorgunu* isimli eseri 1976 Madaralı Roman Ödülü'nü alırken *Köylüler* ise 1992 Orhan Kemal Roman Armağanı'nı almıştır.

3.1.2. Toplumcu Gerçekçilik Anlayışı

Toplumcu gerçekçilik adıyla bilinen edebi anlayış SSCB'de yaşanan siyasi değişimin ardından kendisini bu ülkede daha etkin hale getirmeyi başarmıştır. 1934 senesine gelindiğinde ise bu anlayış sistemleşmiş ve I. Sovyet Yazarlar Kongresi'nde resmiyet kazanarak kimliğini bulmuştur. Bu edebi akım kendisine kaynak olarak aristokrasiyi değil köylü, işçi, emekçi denilen toplumun daha sıradan yaşam süren insanlarını seçmiştir. Bu anlayışın prensipleri şu şekilde açıklanmıştır: “Topraklarımızda ortaya konulan edebi ürünlerin gerçek kahramanları kadınlı erkekli işçi sınıfı, devlet adına çalışan memur bireyler, ekmeğini topraktan kazanan köy ahalisi, partimize hizmet eden herkes, bankacı, mühendis ve bunlar gibi gündelik yaşamın içindeki insanlardır.” (Tunalı, 1993: 149). Bu edebiyat anlayışının temelinde ideolojik dikte yatmaktadır. Ortaya konulan ürünler üzerinden partinin görüşleri halka yayılmak istenmiştir.

Toplumcu gerçekçilik anlayışı bu bağlamda değerlendirildiğinde kahramanlarını halk seviyesine indirgemek yoluyla insan ve yaşam döngüsü arasındaki çarkları yansıtmak istemiştir. Bu sayede toplumun gerçek yaşamı gözler önüne serilecek ve bu durumun da Marksist ideolojinin ilkeleri doğrultusunda yapılması önemsenmiştir. Marksist anlayış, edebi bir eserin yaşam formunun yansıtıcısı olduğu görüşünü savunur. Bu görüşü savunan Marksist estetik, yaşanan hayatın sorunlardan uzak olamayacağı görüşünü de belirtir. Onlara göre edebi ürün yaşanan bu toplumsal sıkıntıların dile getirilmesi gereken esas mercilerdendir. Bu açıdan değerlendirildiğinde marksist estetik sanatta bireyselliğin arka planda olduğu; toplumsal faydacılık anlayışının ise en önlerde yer aldığı bir anlayıştır.

Toplumcu gerçekçilik akımı, ortaya koyduğu edebi ürünlerde okuyucunun karşısına suya sabuna dokunmayan bir tarzda çıkmaz. Bu anlayış sorunları gösterip

geçmez ve hep toplumsal sınıflamanın alta, ötelediği insanların yanında yer alır. Sadece işlenen konular bakımından halkçı bir tavır göstermeyen toplumcu gerçekçilik anlayışı eserlerinde kullandığı dilinde de taraf olma yolunu seçmiştir. Sözelimi eserlerde yer alan halk ağzı ya da sokak ağzı denilebilecek bir dil anlayışının olması bu tarafın önemli örneklerindedir. Toplumcu gerçekçi edebiyatta mesaj verme olayı eserlerin oluşturulma gayesini taşıdığı için şekilsel formlar pek dikkate alınmaz. Zira bu anlayışa göre esas olan toplumun alt kesimini yine toplumun alt kesimine anlatmaktır. Bu anlatışın temel sebebi halkın bilinç seviyesini üste taşımaktır.

Toplumcu gerçekçi anlayışla yazılan bir eserin başarı eğrisi ise yansıttığı kesimi yüceltebilmesi ile paralel bir şekilde ilerler. Bir eser ezilmiş olarak görülen sınıfları ne derece yükseğe taşırsa kendisinin değerini de edebiyat dünyasında o derece yükseğe taşır. Yaşanılan bir devrimle beraber heybesine Marksist ideolojiyi de alarak yaşamsal bir form kazanan toplumcu gerçekçilik akımı pek çok edebiyat dünyasını -özellikle işçi, işveren ya da sömüren, sömürülen izleği hususunda- etkilediği gibi Türk edebiyatında da varlığını hissettirmiştir. Yaşanılan hayatın gerçek olmayan yapısından sıyrılarak reel dünyayı anlatan ve bunu da çalışan, ezilen, sömürülen insanlar üzerinden yapmaya çalışan bu edebi anlayış, temel gaye olarak halkı gerçekçi olarak anlatmayı seçmiştir. Berna Moran bu edebiyata sayılan bu özellikleri sebebiyle “toplumsal sanat” (Moran, 2003: 64) demiştir.

Türk edebiyatında bu anlayışın varlık emareleri 1940’lı yıllarda kendini göstermiştir. Özellikle dünya üzerinde yaşanan değişimlerden etkilenen Türk yazarlar kendilerine yeni yazın alanlarını açmaya çalışmışlardır. Bu arayış çabaları ağırlıklı olarak köy-kent ya da ezen-ezilen çizgisinde yoğunlaşmıştır. Arayışın neticelenmeye başlaması Türk edebiyatında “köy kavramının eserlerde kendine yer bulması olarak değerlendirilebilir. “Bu yön bulma adımları varlıklı olma ya da olmama zıtlığında yavaş yavaş ilerlemiştir. Anadolu’nun yaşamsal olguları zayıf olan köyleri ve kasabalarını anlatan eserlerde bu karşıtlık daha ziyade patron, işçi, ağalık, ırgatlık; yöneten, yönetilen, sömüren ve sömürülen gibi durumlar ve kişiler yoluyla aktarılmaya çalışılmıştır.” (Gündüz, 2012: 461). Köye yönelişin başat ve yalnızca sebebi bu durumdur denilemez. Bu noktada o dönemlerde var olan ve toplumcu gerçekçi olarak bugün sınıflandırmasını yaptığımız pek çok yazarın yetişmesinde etkisi olan köy enstitülerini de yok saymamak gerekir. Bu enstitülerde eğitim alan sanatçıların köy ya

da genel manada taşra hayatı denilebilecek yaşamı tüm çıplaklığıyla ortaya koydukları eserleri peşi sıra edebiyat dünyasında yerini almaya başlar. Yetişen yazarların köy kökenli olmaları yanında enstitüde aldıkları eğitimin yapısı da bu tarz eserleri yazabilmelerini sağlayan bir başka faktör olmuştur.

Programda edebiyata önem veriliyordu. Sık sık dünya klasikleri okunuyor, özellikle Türk folkloruna ve halk müziğine değiniliyordu. Dil konusunda öğrencilere arı Türkçeyi kullanmaları öğütleniyor, duydukları, konuştukları gibi içtenlikle yazmaları söyleniyordu. Bu çalışmaları desteklemek için Milli Eğitim Bakanlığı 1945'te Köy Enstitüleri dergisini yayınladı. Bu küçük dergi yeni köy edebiyatının öncüsü oldu. Öğretmenlerle öğrenciler, hikâyelerini, şiirlerini ve gözlemlerini bu dergide yayımladılar. Bütün yazılarda, yaşananla anlatılan arasında doğrudan bir ilgi vardı; düşünceler nesnel, gerçeklere dayanıyordu (Yalçın, 2003: 85).

Toplumcu gerçekçi edebiyat anlayışı ile beraber Anadolu taşralısı tüm olağan ve sıkıntılı yaşamı ile yazın dünyasında ele alınmaya başlanmıştır. Mahmut Makal'a ait *Bizim Köy* bu edebiyat anlayışının pusulası olmuştur adeta. Engin Tonguç, eserle ilgili olarak: "İlk bomba düşmüştür yazın dünyasına, ardı sıra patlamaya da devam edecektir bombalar, bu durum engellenemez" ifadelerini kullanmıştır (Tonguç, 2007: 597). Bu ilk kıvılcımdan sonra edebiyat dünyamızın bugün mihenk taşları arasında kendilerine yer bulmuş Sadri Ertem, Sabahattin Ali, Kemal Tahir, Yaşar Kemal, Fakir Baykurt, Orhan Kemal, Samim Kocagöz ve Talip Apaydın gibi yazarlarla beraber ismini zikredemediğimiz pek çok yazar da toplumcu gerçekçi anlayışla oldukça başarılı eserler vermişlerdir.

Talip Apaydın da köy kökenli bir yazar olması ve köy enstitüsünden yetişmiş olmasının yanında sol ideolojinin de etkisiyle toplumcu gerçekçi çizgide eserler vermiştir. Özellikle çocukluk döneminde yaşadığı yoksulluk ve bizzat yaşamış olduğu köy hayatı onun eserlerinin gerçekçiliğini arttıran önemli unsurlardan olmuştur.

3.2. Tütün Yorgunu Romanı Hakkında Genel Bilgiler, Olay Örgüsü ve Yoksulluk Temasının İşlenişi

3.2.1. Tütün Yorgunu Romanı Hakkında Genel Bilgiler

Tütün Yorgunu romanı Yazar Talip Apaydın'ın ilk olarak 1975 yılında yayımlanan dokuzuncu romanıdır. Romanın ilk baskısı 1975 yılında Cem Yayınları tarafından çıkarılmıştır. İkinci baskısı Milliyet Yayınları tarafından 1990 yılında çıkan bu romanın son baskısı 2007 yılında Literatür Yayınları tarafından çıkarılmıştır. İncelememizde kitabın son baskısı olan ve Literatür Yayınları tarafından çıkarılan bu baskısı kullanılmıştır. Bu baskıda 142 sayfadan oluşan roman on iki bölümden oluşmaktadır.

Tütün Yorgunu romanında yazar Talip Apaydın, yıllardır geleneksel yöntemlerle sürdürülen tütüncülük konusuna el atmıştır. Bu işlerle uğraşan Ağ Osman'ın sosyal ve ekonomik etkilerle ruhsal yapısının bozulması ve sonrasında gelen geleneksel tedavi yöntemlerini biraz da ironi kullanarak aktaran yazar ortaya koyduğu gerçeği tablolarla toplumsal ilişkilere de el atmış ve eserini özelden kurtararak geneli kapsayan bir yapıya büründürmüştür. Bu yönüyle eser sadece Görekli Köyü ve Ağ Osman'ın romanı olmaktan çıkmış, adeta tüm köylerin ve tüm köylülerin romanı olmuştur. Yazar Talip Apaydın'ın güçlü gözlem ve geniş bir Anadolu bilgisine sahip olduğunu gösteren bu eseri 1976 yılında Madaralı Roman Ödülü'ne layık görülmüştür.

3.2.2. Tütün Yorgunu Romanının Olay Örgüsü

Tütün Yorgunu romanı köylünün ekonomik ve sağlık problemlerini ele alarak köylü halkın yoksulluğuna dikkati çeken bir eserdir. Köylü halkın yaşayış ve ilişkilerini konu edinen bu romanda olayların geçtiği mekân Samsun'un Bafra ilçesine bağlı Görekli köyü'dür. *Tütün Yorgunu* romanında olaylar, yıllardır süregelen tütün yetiştiriciliğinde fazla çalışmaktan ruhsal anlamda dengesi bozulan Ağ Osman'ın etrafında şekillenir. Olay örgüsü psiko-sosyal nedenlerle hastalanan Ağ Osman'ın davranış bozukluğu gösterdiği tütün kırma dönemi, köyde ilkel tedavi süreci ve doktora götürüldüğü günler olmak üzere üç aşamadan meydana gelmektedir.

Tütün Yorgunu romanında olaylar birbiriyle ilişkili üç bölümden oluşmaktadır. Olay Örgüsünün ilk kısmını roman kahramanı Ağ Osman'ın tütün işleri ve hastalığa yakalanma süreci, ikinci kısmını ileri derecede ruhsal bunalım geçiren kahramanın

köylüler tarafından ilkel yöntemlerle tedavi ettirilme çabaları, üçüncü bölümünü ise Ağ Osman'ın tedavi amaçlı olarak Samsuna doktora gitmesi oluşturmaktadır.

3.2.2.1. Birinci Bölüm

- Romadaki olay halkalarının ilki roman kahramanı Ağ Osman'ın tütün işleri ve hastalığa yakalanmasından oluşur.

- Ağ Osman, tütün kırma işinde temposuna yetişemeyen karısını ve kızını sürekli sıkıştırıp durması.

- Ağ Osman, yıllardır öğrenerek yaptığı bu işten bıkmış, usanmış olsa da evin geçimi için dayanmak zorunda olması.

- Bir öğle vakti eşinin ısrarına rağmen yemek yemeği geciktiren Osman'ın, evinin avlusunda çalışırken geçirdiği ani bir hastalıkla başı ve omuzlarının titremeye başlaması sonra ellerinin kasılıp ağzının eğilmesi.

- Ağ Osman, kriz geçirir gibi kendini kaybettiğinde, zihninde geçmişte yaşadığı olayların canlanması.

- Başta miras paylaşımı yüzünden yıllardır küskün olduğu kardeşi Hüseyin olmak üzere köyde herkesi düşman gibi görmesi.

3.2.2.2. İkinci Bölüm

- Romanda gelişen olayın ikinci halkası ise, ileri derecede ruhsal bunalım geçiren kahramanın ilkel yöntemlerle tedavi edilmeye çalışılması ve bu esnada gerçekleşen diğer olaylardan ibarettir.

- Köy imamı Ali Hoca'nın Ağ Osman'ı iyileştirmek için okuyup üflemesi. İyileşmeyeceği anlaşılan Ağ Osman'ın, bu kez köyün yakın çevresinde bulunan ve hastaların umudu konumundaki Keçeci Dede türbesine götürülmesi.

- Önlerinde muhtar ve imam olmak üzere tüm köylünün Ali'nin verdiği koyunu alarak Keçeci Dede türbesinin yolunu tutmaları.

- Ağ Osman'ın tedavi amaçlı olarak önce türbenin etrafında üç kez gezdirilmesi. Sonra kötü kokan, karanlık bir hücreye alınıp direklerden birine bağlanması.

- Ardından hastanın bulunduğu "alçak tavanlı, karanlık, mağara gibi" yere sırtında koyun postundan kürküyle Yasin Efendi'nin girmesi. Ağ Osman'ın yüzüne çirayı

tutarak elindeki sopayla başına vurması. Sonra elini koynuna koyup parayı alırken “cinler, şeytanlar! Çıkın çıkın insanoğlunun içinden” diye bağırması.

- Tedavi usulü gereği hastanın ay ışığında yürümeye çıkartılması. Yediği dayak, gökte parlayan ayın Ağ Osman’da birtakım çağrışımlara neden olması. Hâl zamanında yaşadıkları, geçmişte böylesi mehtaplı bir gecede başından geçen olayı hatırlaması.

- Ağ Osman’ın Keçeci Dede’de kaldığı birkaç gün içinde bu tedavi seanslarının tekrarlanması.

3.2.2.3. Üçüncü Bölüm

-Romanın olay halkalarından sonuncusu olan bu bölümde Ağ Osman’ın tedavi amaçlı olarak Samsun’a doktora gitmesi işlenmektedir.

- Köye götürülen Ağ Osman’ın her geçen gün durumunun daha da ağırlaşması.

- Çevre köyleri gezen sağlık memuru Adil Efendinin Ağ Osman’ın Samsun’da akıl ve sinir hastalıkları doktoru olan Suphi Bey’e götürülmesini tavsiye etmesi.

- Ağ Osman’ın, götürüldüğü Samsun’da bir süre gezdirilmesi. Köydeki sıkıntılı ortamdaki uzak olan bu sakin muhitte iyileşir gibi gelişme gösterse de zaman zaman eski hareketlerini devam etmesi.

- Hasta, Ağ Osman’ın kendisini muayene eden Dr. Suphi Bey’den yakın bir ilgi görmesi ve kendisini tedavi ettirmeyi kabul etmesi.

-Dr. Suphi Bey’in Ağ Osman’ı tedavi etmesi.

-Doktorun tedavi neticesinde onun *Tütün Yorgunu* olduğunu, fazla çalışmaktan bitip tükendiğini, sinirlerinin bozulduğunu bu yüzden en az bir hafta hastanede gözetim altında kalması gerektiğini; bu haliyle köye dönmesi halinde ömrü boyunca tütün dizmeye devam edeceğini söylemesi.

- Romanın son kısmında Doktor Suphi Bey ile öğretmen konuğu arasında köylülerin yoksulluk sebepleri ve çözüm önerilerinin verilmesi.

3.2.3. Yoksulluk Temasının Tütün Yorgunu Romanında İşlenişi

Yazar Talip Apaydın’ın yazdığı *Tütün Yorgunu* isimli eser, başından sonuna kadar yoksulluğun farklı biçimlerini; olay, durum, görüntü ve sembol gibi farklı anlatı imkânlarıyla bize sunmaya çalışmaktadır. Roman boyunca gerek açık ifade ve

görüntülerle ve gerekse de satır aralarındaki gizli anlatılarla olsun verilmeye çalışılan yoksulluk, romanın sonunda adeta bir çözümleme, analiz yapılarak verilmiştir.

Başından sonuna dek dikkatle okunduğunda yazarın dönem köylüsünün yoksullukla olan çetin imtihanını yer yer kahramanlar ve yer yer de olaylar üzerinden vermeye çalıştığı görülür. Roman boyunca farklı veriliş biçimleri ile okuyucuya aktarılan “yoksulluk” teması çalışmamızda alt başlıklara ayrılarak verilmiştir. *Tütün Yorgunu* romanında “yoksulluk” teması şu boyutlarıyla işlenmiştir.

3.2.3.1. Yoksulluğun İfade Ediliş Düzeyi

Yazarın romanında yoksulluk temini kahramanların bazen kendi iç dünyalarında (kendi kendine konuşmalarında) bazen aralarındaki konuşmalar yoluyla bazen de gösterdiği olaylar yoluyla direkt olarak verdiği şeklidir. Roman içerisinde bir hayli örneği bulunan bu ifadelerden bazıları aşağıdaki gibidir.

Romanın henüz ilk sayfasında yazar roman kahramanı hakkında tanıtıcı ifadelerde bulunurken esasında bize kahramanın yoksulluğunu da hissettirmeye çalışmaktadır. Zira metinde yazarın romanının başkahramanı olan Ağ Osman’ı tanıtırken kullandığı ifadeler şu şekildedir.

“Ağ Osman değil, Ev Osman... Aceleci, eline çabuk. Sanki ardından kovalayan var. Çalışırken, konuşurken, yürürken kendiliğinden hızlanır. Her işini çabuk yapar. Köylüler bakarlar da “Ulen buna kim Ağ Osman demiş, bunun adı Ev Osman” derler. Öyle ever her işte. Yavaş yemek yiyemez. Ağır ağır yürüyemez...” (Apaydın, 2007: 1).

Yine roman içerisinde farklı yerlerde geçen ve kahramanın aceleci tavrını gösteren bazı ifadeler şu şekildedir.

“Doğrulup güneşe baktı.

Huu... dedi. Kuşluk zamanı oldu. Çabuk olun çabuk!” (Apaydın, 2007: 2).

“Geç kaldık zati. Öğlen oldu nerdeyse.” (Apaydın, 2007: 9).

“Çabuk olun çabuk dedi. Oyalanmayın.” (Apaydın, 2007: 14).

Metin içinde geçen tüm bu ifadelere dikkat edilirse aceleci olmanın kahraman üzerine adeta yapıştığı ona ait bir uzuv gibi olduğu görülecektir. Kanaatimizce yazar bu kavramı roman kahramanı ile bilerek özdeşleştirmiştir. Zira çabukluk ya da aceleci

olmak her zaman olamamakla beraber genellikle bir zorundalığın sonucudur. İnsan bir şeylere mecbursa eğer acele eder. Sözelimi yalısında babasından kalma para ile oturup Fransız hizmetçisinin getirdiği kahveyi yudumlayan bir kişinin hayata karşı pek de acelesi olmaz. Durumu iyi olan birisi sürekli çalışmak zoruna değildir.

Acele etme huyunun roman kahramanı Ağ Osman'da aslında bir karaktere dönüştüğü görülmektedir. Örneklere bakıldığında daha kuşluk vakti bile olmamışken geç kaldığını düşünen birinin olduğunu görüyoruz. Kuşluk vakti bile olmadan geciktiğini söyleyen biri ve bunu tütün çekerken söylemesi aslında çalışmak zorunda oluşun diğer bir deyişle yoksul olduğunu söylemenin ta kendisidir. Romanın bir yerinde köy muhtarının Ağ Osman için sarf ettiği cümleler onun bu aceleci tavrının sebeplerini orta koyar gibidir.

“Zati oldu bitti cinli bir herif. Herkes yürür o koşar, herkes güler o dişini sıkar. Ulen oğlum ne oluyorsun? Şöyle geniş dursana biraz. Bu dünyaya hep dış sıkmaya mı geldik?” (Apaydın, 2007: 48).

Yazar muhtarın ağzıyla konuşurken aslında Ağ Osman'ı böyle hareketli yapan şeyin sürekli çalışmak olduğu yani bir bakıma yoksulluğu olduğunu belirtmiştir. Yazar romanında yoksulluğu yalnızca Ağ Osman'ın ağzıyla vermez. Bunu dışında gerek metinde geçen diyaloglar gerekse olaylar üzerinden de yoksulluk ifadeleri verilmiştir. Romanda kahramanların kendi sağlıklarının önüne yetiştirdikleri ürünlerin ziyan olmamalarını koymaları bu yoksulluk belirtisinden yalnız biridir.

“Ağ Osman güneşe acele bir göz attı. Ulen kuşluk zamanı oldu, tüh! Sıcak çöktü nerdeyse. Aliverelim şurayı, çabuk olun! Sıcakta tütün yanar.” (Apaydın, 2007: 5).

“Allah göstermesin hasta mısın yoksa?”

Yok! Diye bağırdı. Şunu bitiremedik. Çabuk olun hele.”(Apaydın, 2007: 15).

“Sen hastasın Osman! diye fırladı kadın. Sesi dikti. “Kalk uzan şuraya biz dizeriz, kalk!”

Yok be, ne hastası? Hastalığın sırası mı şimdi? Bu dizilmeden...” (Apaydın, 2007: 15).

Roman içerisinde yer alan bu ifadelerle bakıldığında yoksulluğun boyutu aslında kendini daha fazla belli etmektedir. Bir insanın hayatta en fazla değer vermesi gereken şey sağlığıdır. Ancak romanda Ağ Osman'ın hasta olmasına rağmen bunu kabul etmeyerek tütünleri düşünmesi onun ne denli bir çalışma mecburiyeti içinde olduğunu göstermektedir. O, yaşamını kendi isteğine göre değil tütünlerin isteğine göre idame ettirmek zorundadır. Romanın başında tütün dizme işi ile uğraşan ve bunu olabildiğince acelece yapmaya mecbur olan Ağ Osman'ın tütün yüzünden sağlığının ve psikolojisinin bozulduğunu görmekteyiz.

“Ulen kim onlar be? Kafama vuruyorlar! Tutun, tutun şunları! Ev göçüyor. Tütünler... tütünler ezilecek. Mahvoldum.” (Apaydın, 2007: 23).

Ağ Osman'ın kendi kendisine konuşup sayıkladığı bu ifadelerde sağlık durumunu bozan şey aslında tütün değildir. Onun sağlığını bozan şey ekonomik sebeplerdir. Ağ Osman yoksulluk dolayısı ile tütününe zarar gelmesini istemez ve onu en iyi paraya satmak ister. Ancak bu durum onu aceleci ve evhamlı biri yapar. Sonunda karısının ifadesiyle aklını bozar.

“... Tütün deyip aklını bozdun heyri.” (Apaydın, 2007: 24).

Yoksulluğun en tabii göstergesi muhakkak ekonomik gücün zayıflığıdır. Parasal anlamda ortalama bir yaşamın altında kalmak en büyük yoksulluk göstergesidir. Bu açıdan bakıldığında yazarın roman içerisinde genellikle romanın ana kahramanı üzerinden verdiği şu ifadeler önemlidir.

“... Ali Hoca kusura bakma, bütün kış çağırılım dedik de olmadı. Fakırlığın gözü kör olsun.” (Apaydın, 2007: 30).

“... Fakırdan yanaydı canım, açıkça söylüyordu. Dediğine göre kendi de fakır çocuğuydu. Fakır çocukları okuyamaz emme bu nasıl olduysa okumuş. Ah ah ah.” (Apaydın, 2007: 34).

“Hüseyn dedi. Bir on lira bul da bu adama ver kardaş. Beklemesin sonra denkleştirir öderiz.” (Apaydın, 2007: 100).

“Burası köy yeri Adil Efendi, nereden bulsun doktoru şimdi? İş güç zamanı. Hem de fakır. Doktora verecek para nerde?” (Apaydın, 2007: 104).

“Kim götürcek Adil Efendi? Bir adamı yok. Parası da yok. O senin dediğin dee üç-beş yüz liraya mal olur. Neredeee? Fakırın biri. Yiyecek ekmeği zor buluyor.” (Apaydın, 2007: 105).

“Sen bir fakirlik ilmühaberi yap, eline ver. Belki hastaneye parasız girer.” (Apaydın, 2007: 108).

“Yok canım, o gittikten sonra Durdu bacıya gerek yok. Otobüs parası, han parası, bir sürü masraf.” (Apaydın, 2007: 109).

“Oh, böyle olacak işte. İnsan zengin olmalı, hergün döner yemeli.” (Apaydın, 2007: 128).

Romandan alınan bu örnek metin parçalarına bakıldığında romanın ana teması olan yoksulluğun romanda yer alan kahramanların ağzından açıkça ifade edildiği görülmektedir. Bu ifadelere bakıldığında yeri geldiğinde bir döner yemenin bile ne kadar ulaşılamaz olduğunun anlatıldığı görülür. Roman kahramanlarınca döner yemek zenginlik belirtisidir. Yine örnek ifadelerden Ağ Osman’ın karısı Durdu’nun fazla masraf olmasın diye durumu bu denli ağır olan eşiyile beraber doktora gidememesi belki de yoksulluğun en net şekli olarak karşımızda durmaktadır. Roman içerisinde Durdu kadının on lirasının bile olmayışı bu parayı Ağ Osman’ın kardeşi Hüseyin’den istemesi yoksulluğa dair dikkat çekici başka bir örnektir.

Ağ Osman’ın Ali hocaya söylediği ve parasızlıktan dolayı onu yemeğe çağırmadıklarını ifade eden sözlerde yoksulluğun ne düzeyde olduğunu gösteren önemli bir cümledir. O derece bir yoksulluk vardır ki eve kimse davet edilemez. Bu daveti yapmak için bile biraz daha ekonomik güçlerinin olması gerekmektedir.

3.2.3.2. Yoksulluğun Görüntü Düzeyi

Yoksulluk ana ekseninde ekonomik anlamdaki yoksunluğun bir yansımasıdır. Yoksulluk olgusunun farklı şekillerde kendini belli ettiği durumlar bulunur. Bu görüntü düzeylerinden en önemlisi yoksul kimselerin kılık, kıyafet, barındıkları yer vb. üzerinden kendini belli eder. Yazarlar bu temayı eserlerinde işlerken bu görüntü düzeylerinden olabildiğince faydalanırlar. Talip Apaydın, bu romanında yoksulluk temini yer yer yaptığı tasvirler üzerinden aktarmaya çalışmıştır. Tasvirin yanı sıra kahramanların düşünce ve konuşmalarından da aynı yoksulluk görüntülerini yansıtmaya çalışmıştır. Bu başlık altında örnek olarak şu metin parçalarını verebiliriz.

“Üstü başı, elleri tütün zifti içindeydi. Pis pis kokuyordu. Bıkmış usanmıştı bu işten. İğreniyordu. Ne zaman bitecekti?” (Apaydın, 2007: 2).

“... Ağaçların üstüne döşenmiş kuru kamışları. Sıvası dökülmüş duvarı. Yerdeki tavuk pisliklerini.” (Apaydın, 2007: 6).

“Gitti yatağı kıvrıp topladı. Toz çepel içindeydi. Çarşafklar kirlenmişti. Yorganın çiçekli yüzü soluktu.” (Apaydın, 2007: 7).

“İçeriden getirdiği tozlu minderleri uzattı. Minderler bayat tütün kokuyordu. Oturdular.”

(Apaydın, 2007: 36).

“Durdu kadın geriden geliyordu. Can derman kalmamıştı içinde. Düşündükçe kötü oluyordu. Kapkara bir acının içindeydi. Ne yaparım ben Allahım?, nerelere giderim? Diye söyleniyordu. Başka söz bulamıyordu. Çaresizlik akıyordu her yerinden.” (Apaydın, 2007: 97).

Kendisi de bir köylü olan yazar Talip Apaydın, eserinde çizdiği bu yoksulluk manzaralarıyla aslında o dönem köylüsünün panoramasını vermeye çalışmıştır. Bağlı bulunduğu “Toplumcu gerçekçilik” anlayışının da etkisiyle eleştirel unsurları içerisinde barındıran bu romanıyla, Anadolu köylüsünün o vakte kadar unutulduğunu, ezildiğini ve değersizleştirildiğini aktarmaya çalışmıştır. Kendisi değersiz olan köylünün emeği de değersizdir.

Köylünün durumu kısır bir döngü halinde ve aynı zamanda da perişandır. Yalnızca atadan, dededen gördükleri yollarla hayatlarını sürdürmeye çalışan bu insanların bırakın manevi ihtiyaçlarını, maddi ihtiyaçlarını dahi tam manasıyla bütünleyecek güçleri yoktur. Yazar yoksulluğun çok boyutlu olan yapısını Anadolu köylüsü üzerinden vermeyi kendine zul saymış olacak ki bu olguyu yalnızca ilk manasıyla vermiştir. Anadolu köylüsü, yoksulluğun bu ilk boyutu olan yoksunluğu ya da diğer bir ifadeyle parasal kıtlığı adeta üzerinde taşımaktadır. Hatta yaşadığı hayat göz önüne alındığında bu insanlar yoksulluğun ta kendisidir, denilebilir.

Güneşin henüz sabahı tam manasıyla oluşturmadığı vakitlerden gecenin bir yarısına değin çalışan bu insanlar temiz, düzgün bir yatakta yatmayı dahi hak edecek halde değillerdir. Yazar ifadesel olarak romanına yedirdiği fakirlik temini çeşitli tasvir ve durum manzaraları yaparak daha da netleştirmeye çalışmıştır. Özellikle Durdu

kadının eşinin hastalığı üzerine söylediği sözler tam olarak yoksulluğu anlatmaktadır. Çünkü eşi hastalandığı için çaresizlik içine düşen bu kadının çaresizliği aslında anlık bir yapıda değildir.

Durdu kadın aslında bundan sonra olacakları düşünmekte ve muhtemelen aklına yoksulluğu gelmektedir. Bu önermemizi şöyle destekleyebiliriz. Durdu kadın ve eşinin durumu iyi olsaydı eğer roman içerisinde eşini Ankara, İstanbul gibi büyük şehirlere götürmek isteyebilirdi. Ama yazar böyle bir fikri bırakın uygulamayı, Durdu kadının aklından bile geçirtmemiştir. Bu da bize gösteriyor ki aslında Durdu kadın, eşinin hastalığına değil yoksulluğunun çaresizliğine düşmüştür.

Bunun dışında yine metin parçalarında Ağ Osman'ın evi tarif edilirken yazarın yaptığı betimlemeler ve durum görüntüleri yoksulluğun ne denli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Ağ Osman'ın evine yeni minder alacak parası bile yoktur ki evine gelen misafirlerini ancak tozlu, tütün kokan minderlerde oturabilmiştir.

3.2.3.3. Yoksulluğun Toplumsal Düzeyi

Tütün Yorgunu romanı, kahramanı olan Ağ Osman'ın romanıdır. Roman genel olarak onun hastalık sürecini ve onu iyileştirme çabalarını anlatır. Yoksulluk temide genel olarak bu kahraman üzerinden verilir. Ancak “Toplumcu Gerçekçi” bir yazar olan Talip Apaydın bu romanında aslında ferdi bir yoksulluğu değil toplumsal ve bilhassa köylülerin yoksulluğunu anlatmaya çalışmıştır. Bu bağlamda genel olarak yoksulluk ifadeleri Ağ Osman'ın şahsına yüklense de roman içerisinde toplumun yoksulluğunu anlatan kısımlarda az değildir. Toplumsal yoksulluğu gösteren metin içi ifade ve olaylar aşağıdaki gibi örneklendirilebilir.

“Bu günlerde hep böyle olurdu. Tütün ekicileri geceyi gündüze katarlardı. Yemek, içmek, dinlenmek çok kere akla bile gelmezdi.” (Apaydın, 2007: 14).

“Ortalık iyice sıcaktı. Güneş tepeye dikilmiş, ateş döküyordu. Üstleri, başları, elleri tütün kiri içindeydi hep.” (Apaydın, 2007: 42).

“Görekliiler Dede suyunun başına oturmuş, dinleniyorlardı. Buz gibi suyu içmişlerdi.

Ne su ya dedi Durmuş Emmi. Bu su bizim orada olurse. Şöyle gümbür gümbür aksa köyün içinde.” (Apaydın, 2007: 56).

“Öküzler varıp çeşmenin uzun oluşuna yanaştılar. Dinlene dinlene içmeye başladılar.

Yaşar’la Zeki de geldiler. Yüklerini bir kıyıya indirdiler. Su içmek için çeşmeye yanaştılar. Köyden birkaç kadın, yetişkin kız akşam suyu almaya gelmişlerdi.” (Apaydın, 2007: 70).

“Birkaç çocuk toplanmıştı. Motosiklete bakıyorlardı. Yüzlerinde merakla karışık bir hayranlık vardı. Ah kendileri de binselerdi şöyle bir motora. Binip uçup gitselerdi”

(Apaydın, 2007: 104).

Örneklerde dikkati çeken ilk şey köylünün suyunun bile olmayışı gerçeğidir. Köyde bol miktarda su olmadığı ilanı Durmuş Emmi’nin ifadelerinde kendini göstermektedir. Ayrıca köyün içinde olan su o derece azdır ki köylüler ve hayvanlar aynı su kaynağını kullanmaktadırlar. Aslında kanaatimizce yazar köyde su sıkıntısı olduğunu vererek aslında yaşam kaynağı olan suyun bile köylüler tarafından yeterince kullanılmadığını belirtmek istemiştir. Köylüler yaşamın kaynağı olan suya bile bin bir zorlukla ulaşabilmektedirler.

Yine metinde geçen motosiklet örneği de dikkat çekicidir. Ulaşım araçları arasında en ucuz olan şey motosiklettir. Basit bir motosikletin köyün çocukları üzerinde bıraktığı etkiyi satır arasında aktaran yazarın niyeti muhakkak ki toplumun durumunu gözler önüne serebilmektir. Yazarın Görekli köyünün durumunu anlattığı ifadeler de dikkatle irdelenmesi gereken ifadelerdir. Zira halk o kadar yoksuldur ki tek dertleri, tek geçim kaynakları olan tütünü bir an önce yetiştirmektir. Onun için en temel ihtiyaçlar bile arka plana atılmış durumdadır. Güzel giyinmek şöyle dursun dinlenmek, yemek hatta içmek bile onlar için önemsizleşmiştir. Onların tek derdi ekonomik çıkış kapısı olan tütündür. Dönem köylüsü yoksulluğu en uçlarda yaşamaktadır. Terazinin bir kefesine hayata dair ihtiyaçlar konulsa öteki tarafa da para kaynağı olarak görülen nesne-bu romandaki köylüler için tütün- konulsa o nesnenin daha ağır bastığı görülmektedir. Sosyal bir varlık olan insanın hayatta yemek, barınmak gibi temel ihtiyaçlarının yanında kendi benliğini yükseltecek ve yaşamına değer katacak şeylere de ihtiyacı vardır. Ancak *Tütün Yorgunu* romanında anlatılan insanlar, yoksullukları sebebiyle hayatlarının merkezine yalnızca tütünü koyabilirler. Eleştirel yapının hatırı sayılır bir konumda bulunduğu romanda yazar, ekonomik yapılarını bir nebze de olsun

düzeltilmek isteyen bu insanların bunu başaramadıklarını da ifade etmiştir. Gece gündüz demeden hayatlarını tütün uğruna harcayan insanların ne fiziksel olarak ne de yaşamsal olarak birbirlerinden bir farkları yoktur. Yoksulluk ağıyla örülen kaderleri onlara ileriye adım atma hakkını vermemektedir.

Romanda toplumsal yoksulluğu gösteren bu metin parçalarının haricinde romanın son sayfalarında Doktor Suphi Bey ile Öğretmen Sefer arasındaki diyaloglar aslında toplumun ne durumda olduğunu gösteren açık deliller konumundadır. Bu diyaloglardan bazıları aşağıdaki gibidir.

“Halk orada yiyecek ekmek bulamıyorsa, kahroluncaya kadar çalıştığı halde insanca bir hayat süremiyorsa, bunlar benim içime sinmez” (Apaydın, 2007: 131).

“... Bazı hastalar gelir bana, yürekler acısı. Çalışa çalışa bitmiş tükenmiş. Üstelik yoksul, gıdasız.... Neden bu? Yoksulluktan, ağır yaşama koşullarından.” (Apaydın, 2007: 131).

“... Ekonomik gücü elinde bulunduranlar halkı diledikleri yere sürebiliyorlar.” (Apaydın, 2007: 132).

“Devlet halktan yana mı? Bütün şu çalışmalar, tarım, sağlık, eğitim, ticaret, sanayi, imar... aklına ne gelirse say, kimin için? Kim yararlanıyor bunlardan? Yoksul halk değil elbet.” (Apaydın, 2007: 133).

Romanın son sayfalarında yer alan bu kısım romanı bir tezli roman havasına büründürmüştür. Roman boyunca farklı anlatı dizgeleriyle yansıtılan Anadolu köylüsünün durumu, yazar tarafından adeta sözlerinin bir ispatı olacak şekilde verilmiştir. Yine köylünün başat sorunu yoksulluktur.

Yoksul olmalarının yanında eleştirisi yapılan bir başka durumda köylülerin bu yoksulluktan kurtulamayışlarıdır. Ancak bu durumdan çıkamama sebebi yalnızca kendileri değildir. Yıllar boyu ezilen ve sömürülen bu insanların ürettikleri her şey yok pahasına ellerinden alınır ve gücü ellerinde tutan insanlara peşkeş çekilir. Gücüne güç, servetine servet katan bu insanlar da köylünün bu durumdan çıkmasını istemez ve buna müsaade etmez. Elinde avucunda yalnızca tütünü olan köy halkı bu güce karşı gelemez ve ürünlerini hak etmeyen değerlerde vermek zorunda kalır.

Yazar Talip Apaydın'ın eserinde bu diyalogları bir öğretmen ve bir doktor üzerinden vermesi de kanaatimizce içerisinde belli mesajlar içeren bir yapıdır. Yazar bu

iki okumuş, aydın niteliğindeki insanları konuşurarak esasında dönem aydınları ile halk arasındaki kopukluğa bir göndermede bulunmuştur. O döneme kadar köy ve köylü hayatının romanlarda işleniş gerçekçi bir boyutta yapılmamıştır. Özellikle halk ile aydınlar arasındaki kopukluktan ötürü yazılan köye yönelik eserler, içerisinde hayal barındıran bir yapıda olmuştur. Köy enstitüsünden yetişen ama daha da önemlisi hayatı köylerde geçen yazar, kaleme aldığı bu eserinde köy hayatını, köylülerin yaşam mücadelelerini ve bu mücadeleleri sonucunda karşılık bulamadıklarını çizdiği tablolar ile okuyucuya vermeye çalışmıştır.

Yazar romanın sonunda aslında başından beri türlü şekillerde vermeye çalıştığı yoksulluk temasını bu diyaloglar neticesinde adeta bir tez haline getirerek hem durumun vahametini açıkça göstermiş hem de bunların sebeplerini vermeye çalışmıştır.

3.2.3.4. Yoksulluğa Mecburiyet

Yazar, romanda yoksulluğu ifade ve görüntü ile direkt vermek yerine kimi zaman ona mecbur olma şeklinde de vermiştir. Dikkatle incelendiğinde yazarın kahramanlara kullandırdığı bazı ifadelerde memnuniyetsizlikler görürüz. Ama bu memnuniyetsizlikler beraberinde mecbur olmayı da getirmektedir. Romanın satır aralarına gizlenmiş yoksulluğa mecbur olma durumu şu örneklerde kendini göstermektedir.

“Meret tütün! İflahımızı kesiyorsun... Şu duruma gelene kadar kaç damla ter yedin. Daha bitmiş değil işin. Daha dur bakalım.” (Apaydın, 2007: 13).

“Bitiririz canım. Nasıl olsa biz yapacağız. Domates, biber getirdim, yıkayalım da biraz ye.

Yok yok yok! Şunu bitirelim önce. Çabuk olun!” (Apaydın, 2007: 14).

“İstemem! Otur diyorum. Bitsin şu namussuz tütün. Anladın mı, bitsin. Kalksın gözümün önünden.” (Apaydın, 2007: 16).

“Allah belasını versin bu tütünün! Dedi. Gördükçe içim bulaniyor be! Öff!..” (Apaydın, 2007: 20).

“Bir gün ormanda odun kesiyorlardı. Mazı Dağı'nın oralarda. Yerde kar vardı. Karda ayı izleri görmüşlerdi. Bir o yana gitmişti, bir bu yana. Yakup Ağa'nın Dursun, Köse'nin Satılmış... Sağa sola bakıp duruyorlardı.” (Apaydın, 2007: 82).

“Hey Allahım uykusunda bile rahatı yok. Nedir bu çektiği bilmem ki? Birileriyle uğraşiyor gene. Belki tütünle uğraşiyor. Kökü kuruyasınca tütünle.” (Apaydın, 2007: 91).

“... Oturun da izin şu kökü kuruyasınca. Kaldırın ortadan. Bir daha eve sokmam emme...” (Apaydın, 2007: 118).

Metinden verdiğimiz bu örnekler incelendiğinde ortak nokta olarak roman kahramanlarının tütüne karşı bir serzeniş içinde oldukları görünmektedir. Ancak metnin hiçbir yerinde tütün yerine başka bir işle uğraşma niyeti hasıl olmaz. Zira köylülerin yapabildikleri tek şey bu tütündür. Başka bir gelir kaynakları olmadığı için ne kadar kötü söz söyleseler de tütüne olan mecburiyetleri aşıkardır. Aslında mecbur oldukları şey tütün değil kendi yoksulluklarıdır. Onların elinden gelen şey tütündür. Tütüne yoksulluğa daha fazla muhtaç olmamak için muhtaçtırlar. Bu kısır döngü metin boyunca sürüp gitmektedir. İfadelere bakıldığı zaman açıkça kendini göstermektedir ki köylüler tütüne aslında çok da hevesli değillerdir ancak mecburdurlar. Yoksulluğa daha fazla mecbur olmamak için mecburdurlar.

Yukarıda verdiğimiz örneklerden ormanda ayı olmasına rağmen köylülerin odun kesme işine devam etmeleri ise yoksulluğun onları sürüklediği noktayı göstermesi bakımından değerlidir. Ayı ile mücadele pahasına da olsa o odunlar toplanmak zorundadır. Yoksulluk onları odun ile canları arasında seçim yapmaya zorlamış köylülerde canlarını değil yoksulluktan ötürü odun toplamayı seçmişlerdir.

Yoksulluk sebebiyle köylülerin yaşadıkları bu mecburiyet için iki kavramı daha işin içine katmak gerekir. Bu kavramlardan biri sömürülme öteki ise cehalettir. Aslında birbirinden ayrı kavramlar olsalar da odak noktaları birdir. Bu odak noktaları onları birbirinin sebebi ve sonucu yapar. Bu sonuçta ortaya yoksulluğu çıkartmaktadır. Yazar eserinde tütünle uğraşan bu insanların gözlerine kadar tütüne bulandıklarını anlatmıştır. Yapılan işin karşılığında ise herhangi bir köylünün maddi manada rahata kavuştuğuna dair tek bir cümle kurmamıştır. Aslında bu durum sömürü düzeninin sonucudur. Tüm aile geceli gündüzlü çalıştıkları halde ortaya koydukları tütün para etmez. Tütün eksperleri tütünlerin hak ettiği parayı hiçbir zaman vermez. Sömürüldüğünü bilse dahi köylülerin bu düzene karşı koyabilme durumları bulunmaz. Bu noktada ise devreye cahillik kavramı girer. Eğitim konusunda oldukça eksik olan dönem köylüsü cehaleti sebebiyle bu sömürü düzenine ayak uydurmak zorunda kalır. Belki de toprağında

yetiŖecek daha değerli bir ürünün farkında bile değildir. Ya da ürettiği tütünü daha baŖka yollarla satabileceğini dahi dŖnememez. Geleneksel yöntemlerin dıŖına ıkamamıŖ bu insanlar yoksulluk, cehalet ve sömürü üçgeninde çaresizce dönüp durmaktadırlar.

3.2.3.5. Yoksulluğun Sembolik Düzeyi

Yazarlar anlatılarında her zaman her Ŗeyi doğrudan vermezler. Metin içinde yer alan bazı semboller birçok Ŗeyi anlatır, belki sayfalarca anlatılacak bir metnin yerini tutabilirler. *Tütün Yorgunu* romanında da bu tarzda bazı sembollerin kullanıldığını görmekteyiz. Yazar özellikle yoksulluk kavramını sezdirmek için roman içerisinde bazı sembellere baŖvurmuŖtur. Bu roman için yoksulluğun sembollerini Ŗyle rnekleyebiliriz.

“Ulen kim onlar be? Kafama vuruyorlar! Tutun, tutun Ŗunları! Ev giyor. Tütünler... tütünler ezilecek. Mahvoldum. (Apaydın, 2007: 23).

Yok Osman yok! Tütünler burada, bir Ŗey olduğu yok. Amanın neydeyim ben? Bu adam delirdi.” (Apaydın, 2007: 23).

rnekte tütün yüzünden psikolojisi bozulan, karısının tabiriyle deliren Ağ Osman’ın durumu verilmektedir. Metin yüzeysel olarak okunduğunda akıl sağlığının bozulma sebebi olarak tütün dŖnlebilir. Ancak tütün burada bir sembol olarak kullanılmaktadır. Tütünün metnin tamamına yansıyan kısmında sembolize ettiği Ŗey ekonominin kötülüğü ya da diğer bir deyiŖle ekonomik sebeplerdir. Yazar tütün sembolünü kullanarak halkın içinde bulunduğu ekonomik düzeni anlatmaya alıŖmıŖtır. Zira örnekte olduğu gibi Ağ Osman, yoksul olduğu için tütünü olabildiğince iyi ve çok yapabilme derindedir. Bu istek yine onun yoksulluğu sebebiyledir.

“YokuŖ yukarı yürüyorlardı. Kara lastiklerin içinde ayakları vıcık vıcık terlemiŖti. Aldırmıyorlardı.” (Apaydın, 2007: 76).

rnekte geçen kara lastik ifadesi yoksulluğu sembolize eden bir baŖka kavram konumundadır. Yazar kanaatimizce burada kara lastik ifadesini bilerek kullanmıŖtır. Zaten yoksulluğun bu denli fazlaca anlatıldığı bir köy halkının baŖka bir ayakkabı giyme durumu da olamazdı.

“ Altında iri bir motosiklet, pat pat gelirdi. Herkesle dost ahbaptı.”

“Adil Efendi mantar şapkasını geriye itti. Gözlüğünü çıkardı.” (Apaydın, 2007: 102).

“Adil Efendi güneş gözlüğünü taktı. Göğsünden bir düğme daha çözdü. Beyaz atlet fanilasını görünüyordu. Böyle düzgün giysili adam hiç yoktu köyde.” (Apaydın, 2007: 105).

Motosiklet, gözlük, mantar şapka kavramları gibi kavramlarda romanda zenginlik belirtisi olarak kullanılmıştır. Zira örnekte görüldüğü gibi köyde Adil Efendi gibi düzgün kıyafetli bir adamın olmaması aslında köyde bu denli zengin bir adamın olmadığı manasına gelmektedir. Aynı şekilde yazar roman boyunca hiçbir köylüye motor, araba gibi araçları kullanma, hatta sahip olma şansını bile vermemiştir. Ancak bu arabayı sağlık memuru veya doktor kullanabilmektedir. Bu da bir yandan zenginliği işaret eden kavramlar olmakla beraber bir yandan da köylü ile aydın halk arasında bir ayrımın olduğunu da yansıtmaktadır.

Romandan aldığımız şu metin parçası da sembolik bazı ifadeler içermesi bakımından önemlidir.

“Doktor Suphi Bey bir öğretmen konuğu ile gar gazinosunda öğle yemeği yiyordu. Portakal suyu ile birer duble votka getirmişlerdi.” (Apaydın, 2007: 131).

Bu örnekte geçen portakal suyu ve votka da sembolik manada birer zenginlik göstergesidirler. Yazar bu içecekleri romanda hiçbir köylüye değil de doktor ve öğretmene içirerek aslında yine köylülerin yoksulluğuna bir gönderme yapmıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ VE İNSANCIKLAR

4.1. FYODOR MİHAYLOVİÇ DOSTOYEVSKİ'NİN HAYATI, SANATI VE 19.YY. RUS EDEBİYATI

4.1.1. Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin Hayatı

Dünya edebiyatında iz bırakmış önemli eserlerin yazarlarından biri olan Fyodor Mihayloviç Dostoyevski, takvim yaprakları 1821 yılını gösterirken dünyaya gözlerini açmıştır. Dostoyevski çok da büyük denilmeyecek bir köyde yaşamının ilk çocukluk zamanlarını geçirmiştir. Bu sebeple bu çağlarda eğitim alma serüvenini evde tamamlamıştır. Onun bu ilk eğitiminin temellerini daha ziyade dinsel öğreti ve kutsallar oluşturmuştur (Troyat, 2014 :31). 1836 senesinde hayatta birçok alanda çok büyük destekçisi olan kardeşinin de eşlik etmesiyle 1839'a kadar ev dışında – yatılı kalacak biçimde- eğitim hayatını sürdürmüştür. Bu eğitim sürecinde yazar henüz genç dahi denmeyecek bir yaşta annesinin ölümü ile sarsılmıştır. Bu sarsıntı onun yaşam çizgisinin en belirgin kısımlarından birini oluşturmuştur. 1839 yılına gelindiğinde yazar, askeri okula kaydını yaptırır ancak bu kayıt sebebiyle kardeşinden ayrılmak durumunda kalır. Bu ayrılığında etkisiyle içsel bir çekilme yaşar. Genellikle bireysel olarak sürdürür eğitimini (Troyat, 2014: 43). Dostoyevski için bu yıllar ayrıca ona hayatın verdiği sevimsiz bir hediye ile tanışma yıllarıdır. Bu sevimsiz hediye onu neredeyse ölümüne değin bir gölge gibi takip eden yoksulluktur. Zira babası bu süreçte ona gerekli maddi gücü sunamamıştır.

Bu yoksulluğun üzerine yazar 1839'da hayattaki ikinci yoksunluğu babasını kaybetmekle yaşamıştır. Bu yıldan sonra hayatına annesiz ve babasız biri olarak devam eden yazarın hayattaki tek tutunacak dalı kardeşi kalmıştır. Sorunlu geçen bu eğitim hayatından sonra Dostoyevski o dönemde var olan bir bakanlık kurumunda devlet görevlisi olarak çalışmaya başlar (Carr, 2010: 27).

Yazar ilk romanı olan *İnsancıkları* 1846 yılında kaleme alır. Bu eser sayesinde hem halktan hem de edebiyat dünyasındaki önemli simalardan oldukça fazla olumlu eleştiri almıştır (Troyat, 2014: 88). Dostoyevski yaşanan bu olumlu gelişmeleri kendi yazdığı ve sonradan kitaplaşan günlük tarzındaki eserinde de insanların kendisinden adeta efsunlandığı şeklinde belirtmiştir (Dostoyevski, 2012: 11). Yazdığı bu güçlü ilk

eserinden sonra kaleme aldığı romanlar aynı ilgiyi görememiştir. Bu durum yazarın ruh dünyasında bazı tahribatlara sebebiyet vermiştir. Yaşadığı bu sıkıntılı maneviyata maddiyat eksikliği de eklenince yazarın yaşamı daha zor hale gelmiştir. Dostoyevski'nin yaşadığı tam da bu çalkantılı süreçte Rusya'da da çeşitli değişimler ve siyasal yönelimler oluşmaya başlamıştır. Yazar bu yönelimlerden sosyalist çizgide olan Petraşevski hareketine katılır (Dinçer, 2009: 35). Bu grubun çalışma ve toplantılarına katılan yazar bu sebeple 1849 yılında tutukluluk hayatı yaşamaya başlar (Troyat, 2014: 121). Tutuklandıktan sonra toplam sekiz yıllık bir ceza alan yazar için bu yıllar edebi üretim açısından epeyce malzeme biriktirdiği yıllar olması bakımından önemlidir. O bu süreci hayatının sonrası için bir eğitim mekânı olarak değerlendirmiştir (Dostoyevski, 2012: 14). Bu ceza sırasında yaşadığı şeyler ise onun hayatında sara hastalığı olarak kalıcı hale gelmiştir. Dostoyevski, 1857 yılında hayatında iyi bir değişim olarak görülecek bir yenilik yapar ve evlenir. Sürgün hayatının sonrasında St. Petesburg'a dönen yazar yaşamının ilk yıllarının aksine daha dingin bir yaşam sürmeye başlar. 1861 yılında kardeşinin iş birliğiyle Vremya isimli gazeteyi çıkartan yazarın bu gazetesinde dönemin önemli isimleri kalem oynatmıştır. Bu ilk süreli yayını siyasi sebeplerden ötürü kapanan yazar bu kez yine kardeşinin desteğiyle Çağ adlı bir dergiyi yayın hayatına koymuştur. Hayatın şanssızlıklarını pek çok kez yaşayan Dostoyevski, dergisinin gelişmeye başladığı bu dönemde önce eşine veda etmek zorunda kalır zira yazarın eşi hastalık sebebiyle vefat eder. Aradan fazlaca bir süre geçmeden hayat yazar için varlık sebepleri arasındaki en önemli insanı, kardeşini, kendisinden alır.

Yaşadığı tüm bu acılar onun eserlerinde de derinden hissedilir boyuttadır. 1866 yılında *Suç ve Ceza* isimli şaheserini yayınlayan Dostoyevski bu eseri sayesinde bir anlamda Rusya'da kaybettiği saygınlığını geri kazanır. 1867 yılında ikinci kez evlenen yazarın bir kızı olur ancak henüz dört aylık olmadan ölür. Yazarın ölümler listesinde bu belki de en acı olanıdır. 1878 yılında edebiyat dünyasında kazandığı yetkinlik sayesinde Bilimler Akademi üyeliğine getirilen yazar 1881'de kendisine yoksunluk ve yoksulluğun birçok halini tattıran hayata veda eder.

4.1.2. Fyodor Mihayloviç Dostoyevski'nin Sanatı ve 19.yy. Rus Edebiyatı

Dostoyevski, yaşam sürdüğü dönemlerin Rusya'sını benliğinde özümsemeyi başarmış ve ölümsüzleştirdiği eserlerinde bu özümsemelerini damıtarak vermiştir.

Kaleme aldığı metinlerinde 19.yy.ın iktisadi hayatında yaşanan değişim ve dönüşümleri yer yer cesurca bir söylemle dile getirmiştir. Bu eserler onu tüm dünyada tanınır bir romancı seviyesine çıkartmış önemli eserlerdir. Yazarın yaşadığı bu yüzyıl kendisi gibi büyük sanatçıları yetiştiren ve bu yönüyle zirve bir dönem olarak adlandırılan bir yüzyıldır. Bu dönem edebiyatı yaşanan hadiseler sebebiyle toplumsal düzeni aktaran bir araç gibi görev görmüştür.

Tüm dünyada olduğu gibi Dostoyevski'nin Rusya'sı da evrensel olarak yaşanan ikircikli hayat ve değişen yaşam koşullarından nasibini almıştır. Toplumsal düzen açısından Avrupalı devletlerle arasında oldukça mesafe bulunmasına rağmen Rus edebiyatı, edebi anlamda var olan yeniliklere uzak kalmamıştır. Edebiyatın değişim gücünün etkisini kullanan 19.yy Rus sanatçıları kendilerine görev olarak Rusya'daki özgürlükçü olmayan ortamı değiştirmeyi gaye edindiler. Bu dönemin edebiyatı yukarıda anlatılan sebeplere bağlı olarak yol haritasını çizmiştir. Bu yol haritasında zirve yüzyılının serüveninde iki ayrı süreç göze çarpar. İlk dönem I. Aleksandr dönemi olarak bilinir. Özgürlükçü anlayışla başlayan dönemin sonu kendinden önceki anlayış tarzında olmuştur. Zirve yüzyılının ikinci basamağını ise I.Nikolay devri oluşturur (Akt: Nazan Coşkun A.N Kurat, 1998: 298-336). Dönemin edebi prensiplerini milli şuurlanma, yurda bağlılık ve adil düzen isteği gibi insan olmanın üst katmanlı yapısını oluşturan kavramlar var etmektedir (Akt: Nazan Coşkun Orlov, A. S. vd, 2008: 354). Edebiyat ise ortaya koyduğu ürünlerde bu benimsenen ilkeler doğrultusunda kalem oynatma amacındadır. Temel amaç bu bağlamda halka yönelik olmuştur. Halkın ruh dünyasının yaşanan hayatla beraber aktarılması esastır.

Altın dönem olarak da isimlendirilen bu dönemin yarısından sonra fikir dünyasında hâkim konumda bulunan iki anlayış vardır: Batı ya da Slav. Fikir manasında bölünen bir yapı neticesinde edebiyatın gelişim göstermesi güçleşmiştir. Bu dönemde ülkede yönetsel erkin başında bulunan I.Nikolay, kendisine yönetim şekli olarak adeta yasaklara sığınmayı seçmiştir. Gerek günlük yaşam ve gerekse de zihni yaşam bu yasakçı zihniyetten darbe yemiştir. Bu darbelerden en büyüğü olarak adını edebiyat kaynaklarına “demir” olarak geçirten sertlikteki düzenlemeyi sayabiliriz. Edebiyatın değiştirici ve dönüştürücü hükmünü bilen I.Nikolay, adeta bir demir sertliğindeki bu yasaklayıcı emri uygulamaya koymuştur (Olçay, 2003: 11). Yasaklar her zaman toprağın altından mucizevi tohumları beraberinde getirir olgusu bu dönemde Rus

edebiyatında gerçek olmuştur. Adlarını bugün dahi büyük saygı ile andığımız dünyanın önlerinde eğildiği büyük yazarlar o baskıcı Rus edebi topraklarında yetişmiş tohumlar olmuşlardır. *Ruslan ve Ludmila*'nın şairi Puşkin, *Ölü Canlar*'ı ile ölümsüzleşen Gogol, *Babalar ve Oğullar* eseriyle edebiyat dünyasında adını altın harflerle kazımış Turganyev ve *Suç ve Ceza*'yı dünya edebiyatına armağan eden büyük yazar Dostoyevski bu sanatçılardan bazılarıdır. Bu büyük sanatçıların Rus edebiyatına kazandırdıkları değer oldukça fazladır. Böyle büyük sanatçıların yetiştiği Rus edebiyatının bu döneminde edebi eserler tema olarak, dönemdeki baskın zihniyete eleştiriyi, toplumsal yaşamdaki adaletsiz dağılım ve bireyin içsel problemlerini işlemişlerdir. Bu temaların yanında başat tema ise dönem Rusya'sının bir türlü aşamadığı toprağa olan esaret meselesidir. Sanatçıların eser verme amaçlarının başında da yazdıkları eserlerle bu sorunu ortadan kaldırma isteği yatmaktadır.

Dostoyevski'nin sanat algısı ve dünyayı algılayışı tarzı Rusya'da yaşanan bu gelişmeler ışığında arka planını oluşturmuştur. Özellikle yüzyılın sonlarına doğru yazarın yaratımlarının daha fazla temellendiği söylenilebilir. Onun hem hayat felsefesi hem de sanatsal kişiliği de tıpkı doğup büyüdüğü Rusya'sının kaderi ile benzer şekilde yürümüştür. Zira yazarın hayata olan bakışını da sanata olan bakışını da iki ayrı devrede irdelemek mümkündür (Çakmakçı, 20008: 129). Yazarın bu bağlamda 1840'lı yıllara kadar olan süreci onun ilk evresini oluşturur. Yaşamının bu ilk evresinde yazarda Avrupalı bir fikrin tezahür ettiği görülür. Özellikle Fransa'da etkin olan sosyalizm görüşü yazarın kendine yakın hissettiği görüştür. Bu görüşlerinin etkisi ile dönemindeki hâkim sınıfsal sisteme karşı çıkmıştır. Ona göre Avrupalı bir hayat felsefesinin yerleşmesi gerekir (Ayas, 2010: 56). Düşünsel arka planlarını bu fikirlerin oluşturduğu Dostoyevski, bu yıllarda ele aldığı sanatsal yaratımlarında değişmesini istediği sosyal hayat anlayışına tepkilidir. Bu tepkisini özellikle işlediği yoksunluk çeken insanlar, sefalet, acı, öteki gibi temlerle somutlaştırmaya çalışmıştır.

Yazarın fikirselsel ve edebi manada dönüşüme girdiği ikinci evre ise aldığı cezadan başlayan ve hayatını kaybettiği 1881 yılına kadar olan dönemdir. Düşünceleri sebebiyle yaşam öyküsünde uzunca bir süre mahkûmiyet hayatı yaşayan sanatçı, bu sürenin ardından daha dingin bir zihinsel söylem tarzına bürünmüştür. Ceza almasına da sebep olan Batılılar gibi olma arzusundan vazgeçen yazar milli bilinç kavramını hayatının bu döneminde önemli bir ilke olarak görmeye başlamıştır. Yaşamının ilk evresinde hayal

ettiği sosyalist anlayış bu evrede tanrısal hakimiyet anlayışına evrilmiştir (Hafizoğlu, 1998: 72). Yazar hayatının bu aşamasında verdiği eserlerde daha ziyade tanrı ile yaşam arasındaki ilişkiyi irdelemiş ve hayat görüşündeki değişim filizlerini bu eserlerinde yeşertmiştir.

4.2. İNSANCIKLAR ROMANI HAKKINDA GENEL BİLGİ, OLAY ÖRGÜSÜ VE YOKSULLUĞUN İŞLENİŞİ

4.2.1. İnsancıklar Romanı Hakkında Genel Bilgiler

Fyodor Dostoyevski'nin henüz yirmi beş yaşındayken yayımlanan ilk romanı olan *İnsancıklar*, konusu Petesburg'da geçen ve kâtip Makar Devuşkin ile Varvara Alekseyevna'nın birbirlerine yazdıkları mektuplardan oluşan bir romandır. Yoksulluğun pençesinde çırpınan ve bu nedenle toplum içinde hor görülen bu iki insanın arasında gelişen aşk ve bu aşkın karşısına çıkan engeller ile mecburiyetler romanın ana konusudur. Yazar romanında yalnızca bu iki kişinin yoksulluğunu değil o dönem Rusya'nın içerisinde zengin kentlerin kenarında kalmış ve yoksunlukla mücadele veren başka insanların yoksulluğunu da başarılı şekilde işlemiştir.

Çalışmamızda *İnsancıklar* romanın Can Yayınlarından 2020 yılında çıkan 26. baskısı kullanılmıştır.

4.2.2. İnsancıklar Romanının Olay Örgüsü

İnsancıklar romanı birbirine bağlı mektuplardan oluşan bir romandır. Romanın tamamını bir bütün olarak ele almamız gerekmektedir. Bu açıdan özetleme yaparken herhangi bir bölümlendirme yapmaya ihtiyaç duyulmamıştır. Tek bir parça halinde özetleme yapılmıştır.

- Makar Devuşkin'in 8 Nisan tarihli içinde şiirler geçen ve Varvara'ya sevgisini gösterir tarzda bir mektup yazması.

- Varvara'nın, M. Devuşkin'in kendisine hediye almaması gerektiğini belirtmesi.

- M. Devuşkin'in kaldığı yer hakkında bilgiler vermesi.

- Varvara'nın sağlığının bozulmaya başlaması.

- Varvara'nın anı defterini M. Devuşkin'in göndermesi.

- Anılarında Petesburg'a taşınma hikayesi, babasının ölmesi ve sonrasında annesi ile beraber Anna Federovna'nın himayesine girmesi ile orada tanıştığı insanlar ve yaşadıklarından bahsetmiş olması ve M. Devuşkin'in bunları öğrenmesi.

- Anna Federovna'nın Varvara'yı yanına çağırması ve Bay Bıkov ile yaşadığı sorunların düzeleceğini söylemesi.

- Gorşkov'ların çocuklarının ölmesi.

- Varvara'ya mürebbiye olma işinin gelmesi ancak M. Devuşkin'in bunu kabul etmemesi.

- Varvara'nın M. Devuşkin'in kendisi için her şeyi satıp borca battığını öğrenmesi.

- M. Devuşkin'in komşularının ikili arasındaki ilişkiyi öğrenmeleri ve onlarla alay etmeleri.

- M. Devuşkin'in düğmesinin bile olmaması derecesinde yoksulluğa düşmesi ve faizle borç alma çabalarına girişmesi.

- Faiz verecek kişilerin ona rehin verecek bir şeyi olmadığından dolayı borç vermeyi kabul etmemeleri.

- Varvara'nın çok hasta olduğunu belirterek sonbaharda öleceğini hissettiğini söylemesi

- Majesteleri'nin M. Devuşkin'in durumunu görerek ona bir miktar para vermesi.

- Memur Gorşkov'un uzun süreden sonra davadan aklanması ancak aynı gün ölmesi.

- Bay Bıkov'un Varvara'nın bu hale gelmesinden kendini sorumlu tutması ve ona evlilik teklifi yapması. (Mirasçısı olan yeğenine pay vermemek adına da bir yandan bu evliliği yapmak istediğini bildirmesi).

- Varvara'nın bu teklifi kendi hastalıklı ve yoksul durumunu düşünerek kabul etmesi.

- M. Devuşkin'in başta bu durumu kabul etmesi hatta Varvara'nın eksikliklerini gidermeye çalışması ancak daha sonra pişmanlık duyması ve ona bu düşünceler altında son mektubunu yazması.

4.2.3. Yoksulluk Temasının İnsancıklar Romanında İşlenişi

Dostoyevski tarafından yazılan *İnsancıklar* isimli roman yazıldığı dönemde ses getirmiş, devrin önemli yazar ve eleştirmenleri tarafından takdir görmüş bir eserdir. Bu küçük boyutlu roman, içerdiği yüksek gerçeklik düzeyi ile yazıldığı dönemin sosyal yaşantısını tüm boyutlarıyla yansıtmayı başarmıştır. Yoksul durumda olan iki insanın birbirlerine olan sevgileri üzerine kurulmuş bu eser bir yandan romanın ana kahramanlarının yoksulluk düzeylerini gösterirken bir yandan da dönem Rusya'sındaki sosyal dengesizliği gözler önüne sermiştir. Yazar romanında yoksulluğun farklı görüntülerini gerek olaylar gerekse de kişiler üzerinden okura ulaştırmaya çalışmıştır.

4.2.3.1. Yoksulluğun Yaşamdaki Yansımaları

Bir toplumun maddiyata dayalı piramidinin en altında daima yoksul bireyler bulunur. Bu insanlar daima az ile idare eder, zar zor geçinirler. Geçim telaşı sebebiyle lüks bir mekânda kalamaz ve gerekli ölçülerde dahi beslenmekte zorlanırlar. Bu ve bunun gibi yaşamın ağır koşulları, bu bireylerin sürekli hastalıklı bir yapıda olmalarına sebebiyet verir. *İnsancıklar* romanı tam olarak yukarıda izahını yapmaya çalıştığımız insanların romanıdır. Dostoyevski kaleme aldığı bu özlü eserde Petesburg kentinin hali hatrı sorulmayan insanların ve mekanlarını işlemiştir. *İnsancıklar* romanında tüm şatafatlı yapısıyla koca bir şehir olan Petesburg'un içerisinde adeta yok olmaya mahkum olacak boyutta küçülmüş, unutulmuş mahalleler ve bu mahallelerde sürdürülen acınası yaşam tüm açıklığıyla sunulmuştur (Kandemir, 2016: 204). *İnsancıklar* romanın daha ilk sayfalarında yazar Dostoyevski, romanın temel karakterlerinden biri olan Makar Devuşkin'in yaşadığı yeri onun ağzından şu ifadelerle anlatmıştır:

“Bizim evimizde, temiz holümüzde, çok uyduruk merdivenler vardır; antre düzgündür; temiz, aydınlık, geniş, her yeri maun kaplamadır. Fakat o bulaşıkhaneyi hiç sormayın: koku saçan, ıslak, yağlı, kırık dökük yapışır duvara. Her sahanlıkta kırık dökük sandıklar, sandalyeler ve dolaplar durur, paçavralar asılmış, pencereler kırılmış; yağ, çerçöp, yumurta kabuğu ve balık artıkları dolu pis su birikintileri vardır yerlerde; iğrenç kokar... Kısacası, berbattır. Odaların durumunu yazmıştım size; diyecek bir şey yok, doğrusu rahat, ama biraz boğucudur, yani kötü koktuğundan değil, üstünüze afiyet, biraz çürük kokusu, keskin bir koku vardır içeride.” (Dostoyevski, 2020: 36).

Yoksulluk olgusunu bir kambur gibi sırtında taşıyan fertler, hayatlarını tıpkı kendileri gibi yoksul olan insanlarla beraber ve alabildiğine yetersiz şartlarda geçirmek zorundadırlar. Coğrafyanın bir kader olduğu düşünülduğünde yoksul olan bu insanların etrafında da yine yoksul insanlar vardır. *İnsancıklar* romanının ana kahramanlarından olan Makar Devuşkin’de işte böyle bir ortamda kendisiyle aynı yaşamsal şartlara sahip insanlarla beraberdir. Yoksulluk elbette öncelikli olarak maddi manası önde olan bir olgu olsa da sosyallikle de yakından ilişkili bir kavramdır. Öyleki bir insanın yaşamsal serüveni yalnızca parasal ihtiyaçlara dayanmaz. Hayatın idamesi için maddi yaşam yanında manevi ya da sosyal denilebilecek ihtiyaçlar da önem arz etmektedir. Bu açıdan bakıldığında yalnız bedenın gıda alması yetmez. İnsanın ruh dünyasında gerekli besinleri alması elzemdir.

Yoksul insanlar düşünülduğünde ihtiyaçlar hiyerarşisinde ilk basamağı geçemeyen insanların başka bir basamağına geçmesi pek de mümkün olamamaktadır. Sosyal yoksulluk diyebileceğimiz bu kavram bir bireyin temel, hayatta kalması gereklerini karşıladıktan sonra kendini var edebilecek ikincil ihtiyaçlara erememesi durumudur. Bu sosyal ihtiyaçlara ulaşamayan birey bu manada yoksunluk yaşar. Söz gelimi sanat ve sanat ürünlerinden haz duyma maddi değil manevi bir ihtiyaçtır. *İnsancıklar* romanında bu konudan ötürü yaşanan yoksulluğı romanın bir diğer ana kahramanı olan Varvara, Makar Devuşkin’e şöyle anlatmıştır:

“Bana birlikte tiyatroya gitmeyi öneriyorsunuz: pahalı olmaz mı? Herhalde balkondan bilet almalı. Uzun zamandır gitmemiştim tiyatroya, doğrusu en son ne zaman gittiğimi hatırlamıyorum. Fakat yine de korkuyorum, bu girişim pahalıya mal olmayacak mı?” (Dostoyevski, 2020: 98).

Yoksulluk olgusu bir tek maddesel olarak düşünülemez. Yaşamda var olan çeşitli sosyal ya da kültürel aktivitelerden faydalanamamak da yoksulluğun bir başka ve oldukça acı bir tarafıdır. Bu tarafın acı olmasının sebebi yoksunluğı halinde bireyin insana yakışır bir şekilde yaşam sürmesini engellemesindedir. Bir insan yemek yiyerek yalnızca hayatta kalır oysa kendini ileriye götürecek olan, toplumsal manada öne çıkartacak olan işte bu manevi ihtiyaçlardır. Zengin kimseler için sıradanlaşan herhangi bir kültürel ya da sosyal tatmin olgusu fakir bireyler içinse özel olan ve lüks sayılan harcama nesnesidir.

Bu romanda ele alınan yoksulluk izleği alt tabanında yabancılaşma kavramını da barındıracak şekilde işlenmiştir. Zira romanın kaleme alındığı dönem Rusya'sı teknolojik gelişmelerin önde olduğu bir dönemdir. Bu teknolojik atılımlar beraberinde yoksullaşma ve yabancılaşmayı da getirmiştir. Roman kahramanı Makar Devuşkin, yazarın bu romanı yazarken kentin çoğunluğunu meydana getiren varlığıyla fark yaratmayan sıradan insanlardan biridir. Bu insanların kendilik bilinçleri yoktur ve adeta birbirlerinin yansımaları gibidir (Çakmakçı, 2008:130). *İnsancıklar* romanı bir roman mektup tarzında olduğu için ağırlıklı olarak Makar Devuşkin ve Varvara arasında geçmektedir. Her iki kahramanda yoksul olmaları sebebiyle benzer özellikleri bulunan ve yine yoksullukları sebebiyle aynı yerde yaşamak zorunda kalan bireylerdir.

Romanda yoksulluğu anlatılan kahramanlar yalnızca bu iki isim değildir. Roman içerisinde tıpkı Makar Devuşkin ve Varvara gibi yoksul olmaları nedeniyle sorunlar yaşayan, hor görülen ve ezilen pek çok insan vardır. Romanda anlatılan bu yapıdaki insanlar esasında romana adını veren topluluktur. *İnsancıklar*, başka bir deyişle insanların küçüğü olanlar. Küçüklük fiziki olarak değil ruhi olarak. İşte bu *İnsancıklar*, yaşamın kendilerine yüklediği yoksulluk sebebiyle dünyada var olma çabasından geri kalmış, toplumsal bağları yok olmuş; geleceğe olan umutları sönmüş, sürekli hastalıklı ve kendilerini toplum dairesinin dışında gören, güvenleri olmayan bireyler olarak roman boyunca işlenmiştir.

4.2.3.2. Yoksulluğun Ayırıcı/Ayrıştırıcı Gücü

Yoksulluk kavramı salt manada parasal meselelerden oluşan bir kavram değildir. Yoksulluk sonuçları itibariyle insan hayatında pek çok şeye etki eden bir olgudur. Bu sonuçlardan biri de yoksulluğun soğuk yüzü olarak görülen dışlayıcı yapısıdır. Yoksulluğu yakasından atamayan insanlar bir yandan da bu ayrışma ile karşı karşıya kalırlar. Bu ayrıştırıcı gücün etkisiyle zaten yoksul olan insanlar, ruhlarının derinliklerinde ezilmenin verdiği kabullenilmemenin acısını yaşarlar. Bu ötekileştirme hali yoksul insanların geleceğe olan inançlarına büyük bir darbe vurmakta ve onların hayata karşı olan bağlılıklarını daha fazla sorgulatmaktadır (Açıkgöz & Yusufoglu, 2012: 100). *İnsancıklar* romanında Makar Devuşkin, şehrin ışıltılı olan ve her yerinden zenginliğe dair işaretler bulunan Gorohovay Caddesi'nde dolaşırken bu cadde üzerinde

dilencilik yapan yoksul bir çocuğun bu caddelerdeki paralı kişilerce nasıl öteki konumuna konulduğunu şu ifadelerle biz okurlara aktarmaktadır:

“Kalpleri taş olmuş; dilleri acımasız. “Defol! Çekil! Yaramaz!” İşte bunları duyuyor herkesten ve kalbi katılaşıyor çocuğun, zavallı, ürkek çocuk soğukta, yuvasından düşmüş yavru kuş gibi boş yere titriyor. Bir bakıyorsun, öksürüyor; üzerine çullanmak için bekliyor hastalık, tıpkı alçak bir sürüngen gibi, göğsüne hücum ediyor, oraya yerleşiyor, bir bakıyorsun ölüm tepesine dikilmiş, karanlık bir köşede durduruyor, çıkış yok, yardım eden yok, işte bütün hayatı bu! İşte böyle, bu da onun yaşamı oluyor! Ah, Varenka, “İsa aşkına” dendiğini duymak ve yanından geçmek, hiçbir şey vermeyip, “Tanrı versin,” demek çok acı verici bir şey. Bazı “İsa aşkına”ların etkisi olmuyor. (“İsa aşkına”lar da çeşit çeşit olur, canım.)... Zaten zengin insanlar yoksulların kötü kaderlerinden seslice yakınmasını sevmez – yani, birileri rahatsız olur, birileri de sızlanır! Yoksullar hep sızlanır– uyumaya kalkarsın, onların aç iniltileri uykuna engel olur!” (Dostoyevski, 2020: 142-143).

Yoksulluğun bu ayrıştırıcı gücü-güç demek de ne kadar doğru- roman içerisinde başka görünüm ya da pasajlarla derinleştirilmiştir. Yazarın roman boyunca yoksulluğun bu yönünü vermesi toplumsal düzeni aktarmaktaki niyetinden ileri gelmektedir. Makar Devuşkin’in romanda yazdığı bir mektubunda Varvara’ya hitaben kurduğu şu cümleler yoksulluğun dışta bırakma kudretini göstermesi bakımından önemlidir.

“Size açıkça itiraf ediyorum, Varenka, artık aşırı yoksul bir haldeyim, yani buna benzer bir şey asla gelmemişi başıma. Ev sahibesi beni aşağılıyor, kimseden bir saygı görmüyorum; en korkunç ihtiyaçlar, borçlar içindeyim; işyerinde meslektaşlarla daha önce de şen şakrak değildi aramız, ama canım, artık, hiç konuşmuyorlar. Saklıyorum, dikkatle saklıyorum herkesten, hem kendimi saklıyorum, hem de işe gittiğim zaman, yan yan, herkesten uzak durarak gidiyorum” (Dostoyevski, 2020: 124).

İnsancıklar romanı iki ana kahraman üzerinden yürüyen bir romandır. Bu ana karakterlerin her ikisi de yoksulluğu sonuna kadar yaşayan ve bununla mücadele etmek üzere tüm yaşamlarını heba eden insanlar durumundadırlar. Makar Devuşkin ve Varvara bu yoksullukları sebebiyle ezikliğin ve reddiyenin en ağır hallerini roman boyunca yaşamışlardır. Yoksulluğun bu iki kahramana getirdiği bir diğer olumsuzluk da hakkı olan hemen her şeyin ellerinden alınması mevzudur. Yoksulluğun tüm bu sonuçları onları adeta bir acı denizinde yelkensisiz yüzdürmeye mecbur etmiştir. Makar Devuşkin’e

hitaben yazdığı bir mektupta Varvara, kendisine kötü davranan, öteki olarak gören ve kalbini yok sayan insanları hep kötü hatırlayacağını belirtmiştir. Ayrıca babasının vefatından sonra yanlarında kaldıkları ve akrabası olan kadının kendilerini nasıl dışladığını detaylıca anlatmıştır.

“Yabancılar bizi yoksul akrabaları olarak, yardıma muhtaç dul ve yetim olarak tanıtıyor, merhametten, Hristiyanca sevgi yüzünden yanına aldığı söyliyordu. Masada yediğimiz her lokmayı sayıyordu; eğer yemezsek aynı hikâyeye başlıyordu: Biz tenezzül etmiyormuşuz; sanmayaymışız zenginliğin huzur getireceğini; en iyisi de bizdeymiş zaten... İkide bir babacığma hakaret ediyordu; başkalarından daha iyi olmak istediğini, ama daha da kötü olduğunu; karısıyla kızını yeryüzünde tek başına bıraktığını ve hayırsever, Hristiyanlık ruhuna sahip, merhametli bir akraba bulunmamış olsaymış, Tanrı bilir başımıza neler geleceğini, belki bir sokakta açlıktan çürüyüp gideceğimizi söylerdi “ (Dostoyevski, 2020: 51).

Görüldüğü üzere yoksulluk kavramı oldukça dallı budaklı bir durumdur ve yazar tarafından bu gerçek asla göz ardı edilmemiş detaylı olarak yansıtılmıştır. Yoksulluk kavramının insanların zihinsel yapılarını nasıl yıprattığı da verilerek yoksulluk olgusu ekonomik çerçevenin dışına çıkartılmıştır.

Hor görülme ya da öteki olarak algılanma durumu yazarın özellikle romanda yoksulluğun yanında işlediği bir kavram olmuştur. Bu kavram toplumu bir arada tutan değerlerin yitiminde büyük pay sahibidir. Yoksul olan bireyler içinde buldukları yoksulluk sebebiyle toplumsal yapıya girmeye çekinmiş ya da girememiştir. Bu bireyler hayatlarına yoksulluk uğramamış bireyler tarafından neredeyse cüzzamlı muamelesi görmüşlerdir. Cüzzamlı insanlar nasıl tecrit edilirse romanda yoksullarda öyle tecrit edilmiş haliyle verilmiştir.

Kendisi de yokluğu bilen ve yaşayan yazar, yoksulluğun getirdiği bu öteki olma halini biliyor olsa gerek ki eserinde bu insanların avukatlığı görevini üstlenmiştir. Her edebi eserde olduğu gibi *İnsancıklar* romanında da üretildiği toplumun sosyolojik yapısına dair izler bulunur. Bu izler özellikle dönem Rusya’sındaki ikircikli toplum yapısıdır. Zengin olmayanın dışlandığı bu yapıyı hem anlatmış hem de eleştirmiştir Dostoyevski. Zira eserde belli bir maddi gücü bulunan bireylerin diğer insanları yönetme iradesini ellerine aldıkları görülmektedir (Çakmakçı, 2008:136).

İnsancıklar romanında yazarın anlatmaya çalıştığı bu insanlar ya da yazarın verdiği adla *İnsancıklar* bu kadar olumsuzluğa rağmen bir arada durmaya çalışmaları yönüyle önemli bir konuma yükselmişlerdir. Bu insanlar yaşanan her sorunda kendi önceliklerini arkaya atabilecek insani bir seviyeye erişmişlerdir. Roman içerisinde bitik bir vaziyette gördüğümüz Makar Devuşkin durumunu daha kötü olarak gördüğü Varvara'ya yardım edip etmemeyi düşünmez bunun muhasebesini dahi yapmaz. O kendinden daha mecbur durumda olarak gördüğü Varvara'ya yardım etmeyi adeta bir zorunluluk sayar. Varvara, Makar Devuşkin'in kendisine yaptığı bu iyiliğe ancak "Benim yüzümden, zorunlu ihtiyaçlarınızdan kendinizi mahrum ettiğiniz meydanda." (Dostoyevski, 2020: 112) sözleriyle karşılık verebilmiş ve durumu kabullenmiştir. Bu ilişki romanda tek taraflı bir ilişki olarak yürümez.

Yazar birbirlerinin zor zamanlarında birbirlerine destek veren karakterler üzerinden var olan ilişkinin menfaat düzeninin dışında kaldığını anlatır. Romanda borçları ve eskimiş kıyafetleri sebebiyle bunalım yaşayan Makar Devuşkin'e ilk yardım eden kişi Varvara olmuştur. Belkide kendisini birkaç günde olsa rahatlatabilecek bir maddesel değeri olan az miktarda parayı ona göndermekten geri durmamıştır. Yazar yaşadıkları yoksulluk düzeyleri yaklaşık olsa da her durumda birbirlerine bir şekilde yardım edecek sebepler bulan iki karakter çizmiştir. Yazar yoksul insanların birbirlerine olan bağlılıklarını yalnızca bu iki kişi üzerinden vermemiştir. Makar Devuşkin'in Gorşkov ailesine yaptığı yardımda bu bahsedilen bağlılık çerçevesindedir ve önemlidir. Makar Devuşkin bin bir zorluklarla biriktirdiği bir miktar parayı bu ailenin yaşadıkları olaylar sebebiyle sadece insani tarafı baskın geldiği ve bu ailenin yaşadıklarına üzüntü duyduğu için vermiştir. Yoksul insanların vaziyetleri açısından bakıldığında giyecek tek kıyafetinin düğmesi de kopmuş olan Makar Devuşkin'in durumunu daha vahim gördüğü insanlara elindeki tüm parasını vermesi aslında bu *İnsancıkların* madden küçük olsalar da manen oldukça büyük olduklarını ispatlar niteliktedir.

Yazar romanında kurguladığı bu olaylar dizgesi üzerinden toplum tarafından alelaide veya öteki ya da beceriksiz olarak lanse edilen *İnsancıkların* ancak bir soyluda görülmesi beklenen davranışları yapabileceğini anlatmaya çalışmıştır. Bir bakıma da öteki olarak görülen bu insanların aslında öteki değil biz olduğunu göstermiş ve bu algıları sebebiyle dönem toplumuna eleştiride bulunmuştur.

4.2.3.3. Yoksulluk Değiştirilemez mi?

Yoksul kimseler dünyaya gözlerini açtıkları andan itibaren kendilerini yoksulluğun gölgesinde bulurlar. Bu sebeple olsa gerek yoksulluğun kendi alın yazıları olduğu psikolojisini zihinlerine kazırlar ve bu insanlarda yoksulluğa karşı bir başkaldırı hali görülmez. Durumu kabullenme ve bu kabullenişin getirdiği mağlubiyetle ileriye dönük hayal kuramama ise standart bir yapıda baş gösterir. *İnsancıklar* romanında portresi çizilen yoksul insanlarda bu şekilde bir görüntü bizi karşılarlar. Gerek Makar Devuşkin, gereksede eserdeki yoksul diğer tüm bireylerde umutsuz ruh hali kendini hissettirmektedir. Bunun temel sebebi ise bu insanların yoksulluğa müdahale güçlerinin olmayışlarına olan inançlarıdır. Onlara göre bu bir kaddedir ve kendilerinden daha üstün bir güç tarafından kendilerine sunulmuştur.

Romanda Makar Devuşkin tarafından yazılan bir mektupta Devuşkin, Varvara'ya insan yaşamının bir çizgi olduğunu ve bu çizginin de yücelerce çizildiğini belirterek aslında her şeyin belli olduğunu, yoksullukla mücadele etmelerinin gereksiz bir iş olduğunu yazmıştır. Mektubunda bu yüce gücün kimilerini general statüsüne yükselttiğini kimilerini ise basit bir memur olarak bıraktığından dem vurmaktadır. Durumdan şikâyet etmenin yersiz olduğunu savunan Makar Devuşkin yücelerce verilen bu kararlara belki birazda korkunun payıyla uymak zorunluluğundan bahseder. Yine Makar Devuşkin tarafından yazılan bir diğer mektupta ise benzer düşünceler şu cümlelerle varlığını ispat etmiştir:

“O sırada sizi hatırladım. Ah, güvercinim, bir tanem! Nasıl hatırlıyorum şimdi sizi, kalbim nasıl da bun alıyor! Neden siz bu kadar mutsuzsunuz Varenka? Meleğim! Neyiniz eksik ki onlardan? Siz benim için iyi kalpli, harika, okumuş birisiniz; neden sizin payınıza kötü bir talih düşmüş? Neden her şey böyle oluyor, iyi bir insan karanlıkta kalıyor, bir başkasıysa mutluluk kendiliğinden geliyor? Biliyorum, biliyorum, canım, böyle düşünmek iyi değil, serbest fikircilik bu; ama içtenlikle, hakikat adına, neden bazıları için kader, yavrusu daha annesinin karnundayken mutluluk müjdesi verir; ama bir başkası yetimhaneden çıkıp doğruca sokaklara düşer? Zaten mutluluk genellikle Aptal İvan'cığa gelir. Yani Aptal İvan'cığim, dededen kalma çuvalları karıştır, ye, iç, eğlen, fakat sen, oradaki, işte sen, yutkun, o sana yeter; yani, sana da böylesi layıktır, kardeşim, işte öyle!”

Günah, canım, günah böyle düşünmek, ama ister istemez gelip giriyor ruha günah.” (Dostoyevski, 2020: 140).

Roman boyunca yoksulluğun pençesinde hayat idame ettiren, hatta hayatlarını kaybeden bu insanlar yoksulluğa tek bir sebep görürler ki o da kendi alın yazılarıdır. Hatta öyleki bu alın yazılarının sadece kendilerinde olmadığını kendi soylarında da aynı kaderin aynı senaryoyu oynayacağından emindirler. Bu düşünceler içerisindeki yoksul insanlar için yoksulluğa karşı yapılacak en büyük eylem onu varsaymamak olacaktır. *İnsancıklar* romanında yazarın çizdiği kahramanlarının hiçbirinde yoksulluğu değiştirebileceğine dair bir inanç olmaması kanaatimizce dönem Rusya’sındaki ahlak ve adaletin çöküşü sebebiyledir.

Gücü ve parayı ellerinde tutan insanlar yoksulluğa karşı yapılacak bir başkaldırıya göz yummayacaklardır. Onun için bu güç sahipleri yoksul insanlara hiçbir zaman çok fazla ücret vermezler. Sürekli yok sayma ya da öteki haline getirme gibi davranışlar yoluyla bu yoksul insanlara yoksulluğun değiştirilemeyecek bir alın yazısı olduğunu kabul ettirmişlerdir.

4.2.3.4. Yoksulluk ve Güç Yitimi

Dünyanın var olması ile beraber insanlık tarihide çarklarını döndürmeye başlamıştır. Bu çark düzeninde kimi bireyler maddi güçleri sayesinde daha büyük dişliler olurken kimileri ise önemsiz, alelade sadece bulunması gerektiği için o çarkta bulunan kişiler olmuşlardır. Çarkın bu büyük dişlileri çoğunlukla maddi güçlerinin yanına toplumsal nüfuzlarını da ekleyerek diğer bireyler üzerinde hakimiyet kurmuşlardır. Yoksul olarak dünyanın düzeni ile tanışan sefil topluluk ise elinde hiçbir güç olmayan ve hayatın savurduğu yöne doğru ancak ilerleyebilen bir oluşum boyutundadırlar.

Yoksullukla beraber ekonomik zayıflığın yanı sıra diğer alanlarda da bilhassa öz benlik, toplumsal saygı gibi konularda bu insanların bir güç yitimine uğradıkları görülür. Kendilerinin üzerindeki bu hissi kaldıramazlar. *İnsancıklar* romanında bu yapıda birçok insancık portresi çizmiştir yazar. Bu konuda başı çeken isim ise Varvara’dır.

Romanda bilhassa Varvara’nın yoksulluğun ardından doğal bir çözümme olarak gerçekleşen güce sahip olamama duygusu sıklıkla işlenmektedir. O bu yaşadığı acizlik

halinden ötürü daima bir içli ruh halindedir. Bu ruh hali onda öleceğine dair sayıklanmalara yol açacak kadar ileri boyuttadır. İçinde bulunduğu bu durumdan kurtuluş reçetesini ise hiç istemediği halde Bay Bıkov ile evlenmekte görmüştür. Varvara'daki yoksulluk ciddi boyutlarıyla ekonomik sebeplidir. Ancak tek sorun bu değildir. Varvara, ruh dünyasında yoksulluğun getirdiği öteki sayılma, ezilme, aşağılanma gibi duyguları da çalkantılı ve yüksek düzeyde yaşamıştır. Romanda Varvara'nın istemediği halde biriyle evlenmeye kendini bir anlamda mecbur hissetmesi yoksul insanların çoğunun kaderinin simgesidir. Yazar romanında bu durumu Varvara'nın söylemleriyle şu şekilde aktarmıştır:

Ah, ne yapacağım, ne olacak benim kaderim? Çok ağır geliyor benim böyle bir bilinmezlikte olmam, bir geleceğimin olmaması, başıma ne geleceğini tahmin edememek (Dostoyevski, 2020: 28).

Sağlığımın bozulduğunu hissediyorum; güçsüzleştim; işte bugün, sabahleyin yataktan kalkınca, bir fena oldum; üstelik öyle kötü bir öksürük var ki bende! Yakında öleceğimi hissediyorum. Beni kim gömecek? Kim tabutumun peşinden gelecek? Kim benim için üzülecek? Ve işte, belki de, yabancı bir yerde, yabancı bir evde, yabancı bir köşede öleceğim! Tanrım, yaşamak ne kederli şey (Dostoyevski, 2020: 93-94).

İşte ağladım şimdi, çocuk gibi, hatıralara kapılıp gidince. Her şeyi öyle canlı, öyle canlı hatırladım, öyle parlak bir şekilde belirdi ki bütün geçmiş önümde ve şu an öyle bulanık, öyle karanlık ki! Nasıl sona erecek bu, nasıl sona erecek bütün bunlar? Biliyor musunuz, benim bir inancım var, bu sonbahar öleceğime inanıyorum. Çok, çok hastayım. Sık sık öleceğimi düşünüyorum, ama yine de böyle ölmek istemiyorum, buralarda yatmak istemiyorum. Belki de, yine yatıp kalacağım, o zamanki, bahar vakti gibi, hâlâ iyileşemedim. İşte şimdi de çok kötüyüm (Dostoyevski, 2020: 147).

Yoksul insanların karar alma hakları pek bulunmaz. Onlar yalnızca şartların getirdiği ya da tam manasıyla dayattığı zorunlu kuralları uygularlar. Bu noktada gündelik yaşam içinde de maddi sebeplerden ötürü yaşamına dair alınması güç kararları alan insanların var olduğu aşikâr bir durumdur. Romanda durum gerçek yaşamdan bu yönüyle pek de farklı işlenmemiştir. Yoksul insanların ruh hallerinin yaşama çelik zincirlerle değil naylon iplerle bağlı olduğunu Varvara kaleme aldığı bir mektubunda şöyle dile getirmiştir. Bu mektup aynı zamanda yoksullukla mücadele eden bir bireyin

yaşam karşısında kendi görünümünün nasıl olduğunu da ortaya koymasından önemlidir:

“Yoksul insanlar doğuştan kaprisli olur. Bunu daha önce de hissetmiştim, ama artık daha çok hissediyorum. Yoksuldur, katıdır; Tanrı'nın dünyasını bir başka görür ve gelip geçen herkese yan yan bakar, çevresine ürkek bir bakış atar, söylenen her sözü dinler: Acaba onun hakkında ne konuşuyorlar diye. Yani, o neden böyle gösterişsiz? Tam olarak ne hissetmesi gerekir? Sözgelimi, şu yandan nasıl durmalı, bu yandan nasıl durmalı? Ve Varenka'm, yoksul insan paçavradan kötüdür, kimseden saygı göremez, yazarlar ne yazarsa yazsın! Pasaklının tekidir o! Yoksul insanın başına gelecek olan gelmiştir. Peki, neden böyledir? Yoksul insanın her şeyi, onlara göre, tersyüz edilmelidir çünkü onun gizli hiçbir şeyi olmamalıdır, onda gurur olmamalıdır asla, asla!” (Dostoyevski, 2020: 111).

Yoksulluk olgusunun yarattığı bir başka olumsuz durumda bireylerin sürekli çözüm stratejileri aramaları ve bu sebeple gündelik yaşamda yardım istemeyi asla akıllarından dahi geçirmedikleri kişilerden bile bir beklenti içine girmeleridir. Bu durum onurzede olan bu bireyler için durumun vahametini biraz daha arttırır. *İnsancıklar* romanında yoksulluğun bu soğuk tarafı Makar Devuşkin ile aynı pansiyonda kalan Gorşkov karakteri üzerinden sunulmaya çalışılmıştır. Makar Devuşkin gibi bir yoksuldan dahi borç isteyebilecek kadar zelil bir hale düşen “Gorşkov” bu eylemi gerçekleştirirken oldukça fazla değer yitimine uğramıştır.

“Babacığım, Makar Alekseyeviç,” dedi bana, “sizden çok istemiyorum, yani böyle böyle,” (o sırada kıpkırmızı olmuştu) “karım,” dedi, “çocuklarım aç, birkaç kuruş olsun yeter.” Benim kalbim alabildiğine sıkıştı. “Vay” dedim, “Bu benden baskın çıktı!” Üzerimde sadece yirmi kapık kalmıştı, ama hesabımı ona göre yapmıştım; ertesi gün kendi acil ihtiyaçlarımı almak istiyordum. “Hayır, güvercinim, yapamam; durum ortada,” dedim. “Babacığım, Makar Alekseyeviç, ne koparsa gönlünüzden,” dedi, “on kapık de yeter.” Yani, çekmeceyi açıp yirmi kapağımı ona verdim, canım, iyi bir iş uğruna! Ah, tam sefalet!” (Dostoyevski, 2020: 146).

Yoksulluk parametrelerinin birçok açıdan işlendiği bu romanda yazar meydana getirdiği bu *İnsancıklar* karakterleriyle yoksulluğun yanına kendini güçsüz görme, ezik hissetme ya da öteki olarak addetme gibi zihinsel süreç odaklı unsurları da işlemiştir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

YOKSULLUK TEMASI BAĞLAMINDA İKİ ESER

5.1. TÜTÜN YORGUNU VE İNSANCIKLAR ROMANLARININ YOKSULLUK TEMASI BAĞLAMINDA KARŞILAŞTIRILMASI

Tütün Yorgunu romanı yazar Talip Apaydın'ın tütün işi ile uğraşan Görekli köyünden Ağ Osman'ın romanıdır. Romanda bu iş uğruna Ağ Osman'ın psikolojisinin bozulması, hastalanması ve hastalığı sürecinde yaşadıklarının anlatılır. Romanda toplumcu gerçekçi anlayışın izleri belirgin şekilde kendini göstermektedir. Emek, işçi, köylü, yoksulluk, cehalet gibi temlerin ön planda olduğu bu anlayışa uygun yazılan eserde Ağ Osman karakteri üzerinden dönem köylüsünün resmi çizilmeye çalışılmıştır. Yoksulluk teması, romanın tümünde kendini yer yer açıktan yer yer satır aralarında da olsa göstermektedir.

Fyodor Dostoyevski tarafından yazılan ve yazarın ilk romanı olan *İnsancıklar* romanı da yoksulluk konusunu varoluş felsefesi bağlamında işleyen önemli bir eserdir. Eserde orta yaşlı bir kâtibin uzaktan akrabası olan genç bir kıza karşı beslediği büyük aşk konu edilir. Mektup roman tarzında yazılan eserde Makar Devuşkin ile Varvara Alekseyevna'nın yaşadıkları yoksulluk tüm gerçekliği ile görünmektedir. İçlerinde farklı izlekleri barındırmakla beraber bu iki eserde yoksulluk teması en ön planda olan temadır. İncelememizde yoksulluk kavramının iki eserdeki işleniş biçimlerine, benzer ve farklı yönlerine değinilmeye çalışılacaktır. Bu incelemeyi yaparken ortak ve farklı noktalar için ayrı ayrı başlıklandırma kullanmayacak, benzer ve farklı yönler birlikte işlenmeye çalışılacaktır.

Yoksulluk konusu *Tütün Yorgunu* romanında emek mücadelesi bağlamında verilmeye çalışılmıştır. Romanda yoksulluğu anlatılan baş kahraman rolündeki Ağ Osman Samsun'a bağlı Görekli köyünde tütün yetiştirmekle uğraşan bir köylüdür. Köydeki diğer işlerin yanında en önemli geçim kaynağı durumunda bulunan tütünün tez zamanda toplanması kurutulması ve satışa hazır hale getirilmesi gerekmektedir. Ağ Osman bu işi bir an önce yapabilmek adına tüm benliği ile çalışırken sağlığından olur. Ağ Osman ve ailesi köyde zor şartlar altında bir yaşam sürer. Yaşadıkları yer yoksulluklarının ne düzeyde olduğunu gösterir niteliktedir ve yazar tarafından şöyle tasvir edilmiştir:

“... Ağaçların üstüne döşenmiş kuru kamışları. Sıvası dökülmüş duvarı. Yerdeki tavuk pisliklerini.” (Apaydın, 2007: 6).

“Gitti yatağı kıvrıp topladı. Toz çepel içindeydi. Çarşafklar kirlenmişti. Yorganın çiçekli yüzü soluktu.” (Apaydın, 2007: 7).

“İçeriden getirdiği tozlu minderleri uzattı. Minderler bayat tütün kokuyordu. Oturdular.”

(Apaydın, 2007: 36).

Kaldığı yer bu şekli ile tasvir edilen Ağ Osman'ın kendisinin ve ailesinin görüntüsü de kaldıkları yerden pek de farksız değildir.

“Üstü başı, elleri tütün zifti içindeydi. Pis pis kokuyordu. Bıkmış usanmıştı bu işten. İğreniyordu. Ne zaman bitecekti?” (Apaydın, 2007: 2).

Yoksulluğun en gözle görülür düzeyi tabiki fiziki şartlar ve kişinin giyim kuşamında kendini ele verir. Romanın pek çok yerinde gerek Ağ Osmanla ailesi ve gerekse de Görekli köyünün yaşam tarzı yazar tarafından benzer tasvirler ile verilmiştir. Benzer durum *İnsancıklar* romanında da kendini göstermektedir. Yoksulluk kavramının yoğun bir aşk hikayesi üzerinden verildiği bu romanda da romanın baş aktörlerinden Makar Devuşkin 'in kaldığı yerin tasviri yoksulluk kavramının birebir karşılığı gibidir.

“Bizim evimizde, temiz holümüzde, çok uyduruk merdivenler vardır; antre düzgündür; temiz, aydınlık, geniş, her yeri maun kaplamadır. Fakat o bulaşıkhaneyi hiç sormayın: koku saçan, ıslak, yağlı, kırık dökük yapışır duvara. Her sahanlıkta kırık dökük sandıklar, sandalyeler ve dolaplar durur, paçavralar asılmış, pencereler kırılmış; yağ, çerçöp, yumurta kabuğu ve balık artıkları dolu pis su birikintileri vardır yerlerde; iğrenç kokar... Kısacası, berbattır.” (Dostoyevski, 2020: 36).

Kaldığı yer bu şekillerde tasvir edilen Makar Devuşkin' in fiziksel durumu da yoksulluk kavramının bir başka göstergesi şeklindedir. Roman boyunca yoksulluğundan dolayı kıyafetsiz olarak kalması ve insanlardan bunu gizleme gayreti bir noktaya kadar başarılı olsa da sonunda kendini Majesteleri'nin önünde ele vermiştir. Zira kıyafetini tutan tek düğmesi o gün kopmuştur. Romanın hemen her kısmında yazar yoksulluğun fiziksel görünümünü Makar Devuşkin üzerinden vermiştir. Onun fiziksel görünümünü ve dolayısı ile yoksulluğunu gösteren bazı kısımlar şöyledir.

“Sizden saklayamam canım, borçlarım ve giysilerimin kötü durumu beni bunaltıyor, ama önemli bir şey yok sizden rica ediyorum, umudunuzu yitirmeyin canım.” (Dostoyevski, 2020: 106).

“Bir düşünün koca bir ay boyunca, deyim yerindeyse, tek bir ipliğe tutunmuş gibiydim. Çok yoksul bir haldeydim.” (Dostoyevski, 2020: 107-108).

“Ceketinden çıplak dirsekleri fırlıyor ve düğmeleri ipliklerden sarkıyorsa, utanır insan doğal olarak.” (Dostoyevski, 2020: 113).

Yazarlarının kahramanlarının yoksulluklarını tasvir yolu ile gösterdikleri bu bölümler dışında iki romanda da kahramanların kendi yoksulluklarını ifade ettikleri bölümler bir hayli fazladır. *Tütün Yorgunu* romanında özellikle Ağ Osman'ın kendi iç dünyasındaki konuşmaları ya da diğer roman karakterleri ile olan diyaloglarında bu ifadeler açıkça kendini göstermektedir.

“... Ali Hoca kusura bakma, bütün kış çağırılım dedik de olmadı. Fakırlığın gözü kör olsun.” (Apaydın, 2007: 30).

“Burası köy yeri Adil Efendi, nerden bulsun doktoru şimdi? İş güç zamanı. Hem de fakır. Doktora verecek para nerde?” (Apaydın, 2007: 104).

İnsancıklar romanında da hem Makar Devuşkin hem de Varvara kendi yoksulluklarını kendi ağızlarından çok kez dile getirirler.

“Yani canım benim, size biliyorum, sıcak tutacak bir mantonuz olmadığını biliyorum.” (Dostoyevski, 2020: 39).

“Size açıkça itiraf ediyorum Varenka, artık aşırı yoksul bir haldeyim, yani buna benzer bir şey asla gelmemişi başıma.” (Dostoyevski, 2020: 121).

“Şimdi hiç paranız olmadığını, şans eseri benim yoksul halimi öğrendiğinizi...” (Dostoyevski, 2020: 103).

“Orada benim için en azından bir lokma ekmek geleceğinden emin olacağım...” (Dostoyevski, 2020: 92).

İki romana bu açıdan bakıldığında her iki eserin yazarı da yoksulluk kavramının okuyucu gözündeki gerçekliğini arttırmak üzere bu öğeleri kullandıklarını söylememiz yanlışlık doğurmaz. Varoluş felsefesi bağlamında yazılan *İnsancıklar* romanında yoksulluk Petesburg'un kenar mahallesinde yer alan pansiyon vari bir mekânda kendini

gösterirken; toplumcu bakış açısı ile yazılan *Tütün Yorgununda* ise Görekli köyünde varlığını hissettirmektedir.

Romanların bu temayı işlerken ortak olarak kullandıkları bir başka argüman da bireysellikten toplumsal olmaya gidiştir. Talip Apaydın eserinde Ağ Osman üzerinden dönemin köylülerinin tamamının aslında yoksulluk içinde olduğunu romanın son kısmında yer alan Dr. Suphi Bey ve Öğretmen Sefer arasındaki konuşmada açık şekilde vermiştir. Romanda konunun geçtiği köydeki herkes aslında tütün ile uğraşır ve hemen hepsinin durumu da Ağ Osman'dan çok da farksız değildir. Yazar metin içinde bu benzerliklere zaman zaman dem vursa da ayrıca romanın son kısmında kendisi ayrıca açıklamış ve köylünün neden bu halde olduğu ile düzelme şartlarını da yine bu ikili arasındaki sohbette vermiştir.

Dostoyevski'de eserinde esasında iki aşığın yoksulluklarını anlatıyor gibi görünse de vermek istediği mesaj yine toplumun bir kesiminin yoksulluğudur. Eserde Devuşkin ve Varvara gibi yoksul tiplerin var olması ve bunların hepsinin aynı yerde yaşıyor olmaları aslında toplumsal yoksulluk kavramının en açık örneği durumundadır. Yine romanda yoksullukları sebebi ile ölen insanların varlığı yazarın bu temi ön plana çıkartma isteğindedir. Yazar yoksul oldukları için sadece Devuşkin ya da Varvara'dan bir şeyler eksiltmez. Yoksul olduğu için kıyafeti olmayan ve kış günü iş ararken hastalanıp ölen Pokrovski ile yine parasızlıktan çocuklarını kaybeden Gorşkov ailesinin romandaki işlevi toplumsal yoksulluğun varlığını ispatlamaktır.

İki eser incelendiğinde yoksulluğun bir kader olarak görüldüğü fikri ön plandadır. Adeta yoksulluk bu insanlara yapışmış ve ona karşı bir mecburiyet içindedirler. *Tütün Yorgunu* romanında yazarın roman kahramanlarına kullandığı bazı ifadeler bu görüşümüzü destekler niteliktedir.

“Meret tütün! İflahımızı kesiyorsun... Şu duruma gelene kadar kaç damla ter yedin. Daha bitmiş değil işin. Daha dur bakalım.” (Apaydın, 2007: 13).

“Allah belasını versin bu tütünün! Dedi. Gördükçe içim bulanyor be! Öff!..” (Apaydın, 2007: 20).

“Hey Allahım uykusunda bile rahatı yok. Nedir bu çektiği bilmem ki? Birileriyle uğraşiyor gene. Belki tütünle uğraşiyor. Kökü kuruyasica tütünle.” (Apaydın, 2007: 91).

İfadeler dikkatle incelendiğinde bir memnuniyetsizlik kendini göstermektedir. Ancak bu memnun olamama durumu beraberinde zorunlu olma, mecbur olmayı da getirmektedir. Görekli köyü tütün işini sevmese de bu işe mecburdurlar. Çünkü onlar atadan dededen beridir bu işle uğraşırlar ve kader onları bu işi yapmaya mecbur kılmıştır. Adeta onların alın yazıları tütünle yazılmıştır. Romanda ifade düzeyinde bu işe bir karşı gelme görünse dahi hareket noktasında bir şey görünmez. Sözgelimi Görekli köyünden herhangi biri tütün işi ile uğraşmak yerine başka bir işe yönelmeyi tercih etmez. Bu durum onların bu işi kabul ettiklerini gösterir. Tütün işinin çok para kazandırmadığı ve köylülerin haklarını tam alamadıkları temi özellikle Ağ Osman'ın hastayken kendi kendine yaptığı sayıklamalarda kendini açıkça gösterir. Ancak sayıklamadan öteye geçemez.

Benzer durum *İnsancıklar* romanında da vardır. Yoksul oldukları için zorlanan bu insanlar yoksulluğun bir kader olduğunu düşünürler ve değiştirilemez bir yazı olarak görürler. Devuşkin'in Varvara'ya yazdığı 8 Temmuz tarihli mektubunda insanın payına düşen her olayın yücelerde belirlendiğini söyleyerek her şeyin kader tarafından takdir edildiğini vurgulamaktadır. Ona göre biri general olmalı iken bir diğeri memur olmalıdır. Bir başka mektubunda da yine Devuşkin bazılarının şanslı bazılarının ise doğuştan şanssız olduğunu şu sözlerle dile getirir.

“O sırada sizi hatırladım. Ah, güvercinim, bir tanem! Nasıl hatırlıyorum şimdi sizi, kalbim nasıl da bunalıyor! Neden siz bu kadar mutsuzsunuz Varenka? Meleğim! Neyiniz eksik ki onlardan? Siz benim için iyi kalpli, harika, okumuş birisiniz; neden sizin payınıza kötü bir talih düşmüş? Neden her şey böyle oluyor, iyi bir insan karanlıkta kalıyor, bir başkasıyorsa mutluluk kendiliğinden geliyor?”
(Dostoyevski, 2020: 140).

Kader olarak yoksul kaldığını düşünen iki eserin kahramanları da roman boyunca bir şeylerini satmak zorunda kalmışlardır. *Tütün Yorgunu* romanında hastalanan Ağ Osman'ın elinde avucunda bir şeyi yoktur. Dolayısı ile en önemli varlıkları olarak gördükleri öküzlerini satmak zorunda kalmışlardır. *İnsancıklar* romanında da Makar Devuşkin sevdiği kişi olan Varvara için kendi kıyafetlerini satmıştır. İki eserde yer alan bu satış işlemleri kalıcı değil geçici bir çözümdür. Bir başka açıdan bakıldığında ise yoksulluğun ne boyutta olduğunu gösteren önemli ipuçlarıdır. Bir köylü için en önemli öğelerden biri olan öküzden vazgeçmek kolay bir şey değildir. Köylünün eli ayağı olan

bu hayvan, zorunluluk sebebi ile satılmıştır. Üzerinde doğru dürüst kıyafeti olmayan Devuşkin için de kıyafet bir o kadar önemlidir. Ama o da yokluk sebebi ile kıyafetini satmak zorunda kalmıştır. *Tütün Yorgunu* romanında Durdu Kadın eşi Ağ Osman için *İnsancıklarda* ise Makar Devuşkin sevgilisi Varvara için fedakârlık yapmaktan geri durmamışlardır.

Yoksulluk sadece maddi manada bir geri kalma ve buna bağlı olarak maddi sorunlar ortaya çıkaran bir kavram değildir. Yoksul olan insanların toplum içindeki konumlarına bakıldığında bir ötekileşme sorunu ile karşı karşıya kaldıkları görülmektedir. İncelediğimiz her iki eserde de bu durum kendini belli etmektedir. Dışlanma, hor görülme gibi isimlendirmeler verebileceğimiz bu durum Apaydın'ın eserinde köylü aydın farkı üzerinden verilmeye çalışılmıştır. Yazar yokluğu anlatmanın en iyi yolu olarak zenginliği, varlığı anlatmayı tercih etmiştir. Eser içinde köylüler ile aydınlar ya da şehir arasındaki farkın çokluğu köylülerin yoksulluklarını derinden hissetmelerine sebep olmuştur.

“Fakır mısın, adam değilsin köyde. Hakkın hatırın yok. Ölüyorum desen millet arkasını döner.” (Apaydın, 2007: 7).

“Biz fakırsız diye dilber tütüne para vermiyorlar.” (Apaydın, 2007: 33)

“Bütün koşullar güçlülerin lehine çalışıyor. Onun için işimiz zor.”
(Apaydın, 2007: 132).

Bu örnekler dışında Ağ Osman ve kardeşinin hastaneye gitmek üzere geldikleri Samsun'da tecrübe ettikleri şeyler de köylü ile kentli arasındaki uçurumun yazar tarafından bir gösteriş biçimidir. Bir aydın ya da şehirli için sıradan olan musluktan su akması olayı bile Ağ Osman'ın kardeşi için adeta bir yeniliktir, rahatlıktır. Özellikle romanda bu iki kardeşin Samsun'da yaşadıkları o kısa zaman dilimindeki olaylar kendi dünyaları ile kentli bir insanın dünyası arasındaki farkları göstermesi bakımından önemlidir. Aynı şekilde köye gelen sağlık memurunun giyimi, kuşamı ve motoru köylü ile kentli arasındaki ayrımı göstermesi bakımından yazar tarafından bilinçli olarak esere konulmuş önemli bir detay konumundadır.

Toplumdan dışlanma konusu *İnsancıklar* romanında birçok yerde kendini göstermektedir. Özellikle Makar Devuşkin'in yoksullukta dip noktaları gördüğü zamanlarda sevgilisi Varvara'ya yazdığı mektubundaki şu ifadeler önemlidir.

“Size açıkça itiraf ediyorum, Varenka, artık aşırı yoksul bir haldeyim, yani buna benzer bir şey asla gelmemişti başıma. Ev sahibesi beni aşağılıyor, kimseden bir saygı görmüyorum; en korkunç ihtiyaçlar, borçlar içindeyim; işyerinde meslektaşlarla daha önce de şen şakrak değildi aramız, ama canım, artık, hiç konuşmuyorlar. Saklıyorum, dikkatle saklıyorum herkesten, hem kendimi saklıyorum, hem de işe gittiğim zaman, yan yan, herkesten uzak durarak gidiyorum.” (Dostoyevski, 2020: 121).

Yine aynı eserde Devuşkin'in zengin bir yer olan Grohovay Caddesi'nde gezerken rastladığı ve varlıklı insanlardan yardım dileyen yoksul küçük çocuk üzerinden yoksul insanların toplum tarafından nasıl dışlandıklarını şöyle anlatmaktadır.

“Kalpleri taş olmuş; dilleri acımasız. “Defol! Çekil! Yaramaz!” İşte bunları duyuyor herkesten ve kalbi katılaşıyor çocuğun, zavallı, ürkek çocuk soğukta, yuvasından düşmüş yavru kuş gibi boş yere titriyor. Bir bakıyorsun, öksürüyor; üzerine çullanmak için bekliyor hastalık, tıpkı alçak bir sürüngen gibi, göğsüne hücum ediyor, oraya yerleşiyor, bir bakıyorsun ölüm tepesine dikilmiş, karanlık bir köşede durduruyor, çıkış yok, yardım eden yok, işte bütün hayatı bu! İşte böyle, bu da onun yaşamı oluyor!” (Dostoyevski, 2020: 143).

Varvara'nın anılarında babasının ölümünden sonra yaşadıklarını anlattığı şu kısımlar da dışlanmanın önemli bir örneği olarak sayılabilir.

“Yabancılara bizi yoksul akrabaları olarak, yardıma muhtaç dul ve yetim olarak tanıtıyor, merhametten, Hristiyanca sevgi yüzünden yanına aldığı söylüyordu. Masada yediğimiz her lokmayı sayıyordu; eğer yemezsek aynı hikâye başlıyordu: Biz tenezzül etmiyormuşuz; sanmayaymışız zenginliğin huzur getireceğini; en iyisi de bizdeymiş zaten... İkide bir babacığımıza hakaret ediyordu; başkalarından daha iyi olmak istediğini, ama daha da kötü olduğunu; karısıyla kızını yeryüzünde tek başına bıraktığını ve hayırsever, Hristiyanlık ruhuna sahip, merhametli bir akraba bulunmamış olsaymış, Tanrı bilir başımıza neler geleceğini, belki bir sokakta açlıktan çürüyüp gideceğimizi söylerdi.” (Dostoyevski, 2020: 50-51).

İnsancıklar romanında Tütün Yorgunu romanından farklı olarak yoksul olan insanların bu dışlanma karşısında birbirlerine yardımcı olmaya çalıştıkları görülmektedir. Devuşkin ve Varvara kendileri çok düşkün halde olmalarına rağmen ellerine geçen paradan bir kısmını muhakkak birbirlerine göndermektedirler. Yanı sıra

Makar Devuşkin, kendisinden yardım dileyen Gorşkov'a acil ihtiyaçları için ayırdığı parayı vermiştir. Dostoyevski'nin küçük ya da dışlanmış bu insanların birbirine yardım etmeleri durumunu eserine alarak bu insanların da küçük olmalarına rağmen büyük davranışlar sergileyebilecek durumda olduklarını göstermek ister gibidir. Aynı durum Talip Apaydın'ın eserinde görünmez. Apaydın ise eserinde yoksulluk çeken bu insanların yeri geldiğinde fırsattan istifade ettiklerini anlatmıştır. Ağ Osman hastalanınca kardeşinin onların öküzünü satması ve kendine komisyon alması bunun en çarpıcı örneğidir. Yazar burada toplumun yozlaşmışlığını ve ahlaki çöküntü içinde olduğunu okuyucusuna anlatmak istemektedir.

Apaydın'ın eserinde daha ziyade köylü ile kentli çatışması görülürken Dostoyevski'de bu çatışma kentin iki yakası arasında cereyan etmektedir. Yazar Petesburg gibi görkemli bir şehirde roman kahramanlarını yaşaması zor, kötü şartlar içinde bulunan bir pansiyonda yaşatmıştır. Bu görkemli şehirde unutulmuş bu yoksul insanlar aslında rüyalar içinde yaşayan bu kentin en gerçek kısmıdır. Yazar bu tezini Devuşkin'in hava almak üzere dışarı çıktığında şehrin iki farklı caddesinde gördüğü insanlar üzerinden de vermeye çalışmıştır. Fontanka kıyısında sarhoş adamlar, artel işçileri, arabacılar ve sıksa hastalıklı insanlar varken; Grohova'da zengin dükkanlar, mağazalar, şatafatlı yaylı arabalar ve prensesler gibi kadınlar vardır.

İki romanı incelediğimizde dikkati çeken bir başka ortak nokta da her iki eserde de yoksulluk kavramı ile beraber cehalet ve hastalık olgularında paralel şekilde yürüdüğüdür. *Tütün Yorgunu* romanında köylülerin cahil olmaları ya da diğer bir deyişle okumamış, eğitimsiz kimseler olmaları onların yoksulluğunun hem sebebi hem de sonucudur. Yoksul oldukları için okuyamayan bu insanlar okumadıkları için de yoksullaşırlar. Bir kısır döngü şeklinde sunulan bu yapıya verebileceğimiz ilk örnek Ağ Osman'ın Karakaş kaymakamı hakkında söyledikleridir:

“Hökümet adamları içinde bir Karakaş kaymakamı gördüm bizden yana ... Fakırdan yanaydı canım, açıkça söylüyordu. Dediğine göre kendi de fakir çocuğuydu. Fakir çocukları okuyamaz emme bu nasıl olduysa okumuş. Ah ah ah.”
(Apaydın, 2007: 34).

Fakir kimselerin okuyamadıkları gerçeğini haykıran yazar bu kişilerin okuyunca vatana millete hayırlı, adaletli kimseler olduklarının da imasını yapmıştır adeta.

Döngünün ikinci kısmını ise yazar, romanın son kısmında açığa çıkarmaktadır. Doktor Suphi Bey ile Öğretmen Sefer aralarındaki sohbette köylü kısmının yoksul oluşunu eğitimsiz olmalarına bağlar. Onlara göre halk eğitimsiz olduğu için hakkını arayamamakta ve emeğinin karşılığını almamaktadır. Çevresinden kopuk olduğu yaşamı aynı düzlemde devam etmektedir. *İnsancıklar* romanında ise cahillik olgusu özellikle Makar Devuşkin üzerinden verilmeye çalışılmıştır. Devuşkin okuyabilme imkanı olsaydı her şeyin çok daha iyi olacağını şu sözlerle anlatır:

“Zaten biraz eğitim alsaydım, her şey başka türlü olurdu; ama nasıl okuyacaktım? Bakır parayla olmuyor öyle şeyler.” (Dostoyevski, 2020: 39).

Bunun yanında Devuşkin Varvara'dan aldığı bir kitap üzerine yaptığı yorumlarla cahil kaldığını açıkça ifade etmektedir.

“Hiç bir şey bilmiyor muşum, canım, hemen hiçbir şey bilmiyormuşum! Kesinlikle hiçbir şey bilmiyor muşum! Varenka, size açıkça söylüyorum, eğitimsiz biriyim ben...”

(Dostoyevski, 2020: 95).

Parçadan aldığımız bu kısımlar beraber düşünüldüğü zaman aslında yine bir kısır döngünün varlığı karşımıza çıkmaktadır. Parası olmadığı için okuyamayan ve cahil kalan Devuşkin kendini yetiştirememiştir. Bu yetiştiremeyiş sadece maddi manada değil manevi manada da olmuştur. Maddi olarak iyi yerlere gelemediği için bugün ancak karın tokluğuna çalışmakta ve günü kurtarma derdine düşmektedir. Tüm zamanını çalışmaya ayıran Makar Devuşkin kendisine zaman ayıramamış, sosyal manada kendini gerçekleştirememiştir. Onun için önemli olan tek şey üzerine bir kıyafet alabilmek ya da bir bota sahip olabilmektir. Benzer durumda olan Varvara da Devuşkin'in tiyatroya gitme teklifini pahalı olur gerekçesi ile reddetmiştir. Yazar bu örnekler üzerinden yoksulluğun bir başka boyutunu da gözler önüne sermiştir.

Yoksulluk ile yan yana yürüyen bir başka olgu olarak hastalık kavramı da iki eserde kendine yer bulan bir kavramdır. Talip Apaydın, eserinde ele aldığı yoksulluk kavramını direkt olarak bir hastalık hikâyesi ile iç içe vermiştir. Romanın konusunu hastalık oluşturmaktadır zira ve roman boyunca yoksulluğu açımlayan en önemli unsur olmuştur. Yazar Ağ Osman'ı hasta ederek onu iş yapamaz bir hale getirmiş ve bu sayede ailenin elinde avucunda olanları satarak ancak onu iyi etme çabalarını aktarmıştır.

Roman boyunca eli zorda olan ve borç harç bir şeyler yapmaya çalışan bir ailenin öyküsünü okuruz. Ağ Osman'ı tedavi etmek için tekkeye götürürken kesilmesi gereken koyun ancak Ağ Osman'ın düğürleri tarafından verilmiştir. Yine tekleden dönüşte borçla hayvan kiralanmış aynı yöntem Ağ Osman'ı kasabaya götürürken de kullanılmıştır.

Dostoyevski ise romanında hastalığı olayın merkezine almamış ancak yoksullukla çok ciddi şekilde ilişkilendirmiştir. Romanda yoksulluk sebebi ile kıyafet alamayan Makar Devuşkin ve Varvara sürekli olarak hastadırlar. Hasta olduğu için çalışamaz durumda olan Varvara'nın Bay Bıkov ile evlenme sebeplerinden biri de budur. Ayrıca romanda hastalık sebebi ile ölen iki kişinin varlığı göze çarpmaktadır. Bu kişilerden biri iş aramak adına ceketsiz olarak dolaşan ve hastalanıp ölen Porkovski diğeri de Gorşkovların dokuz yaşındaki çocuklarıdır. Yoksul oldukları için bakımsız kalarak ölen bu iki karakterin roman içindeki varlığı bu iki kavramın birbiri ile yakından ilişkili olduklarını göstermeleri bakımından önemlidir.

SONUÇ

Yoksulluk, insanlığın geçmişten bugüne kadar devam eden bu yönüyle her çağda ve coğrafyada etkisini göstermiş olan bir olgudur. İnsanlıkla böylesine iç içe yaşayan bir olgunun zaman içinde edebiyat dünyasının da daimî temlerinden olması devinimin doğal bir sonucudur. Bu tema, edebi eserlerin varlığından günümüze dek yaşanan çağın ortaya çıkardığı biçimi ile işlenegelmiştir. Bu çalışmada ele alınan iki eser “Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi” çerçevesinde yoksulluk teması esas alınarak incelenmeye çalışılmıştır.

Eserler incelendiğinde her iki eserin yoksulluk temasını farklı ana konular üzerinden verdiği sonucuna varılmıştır. Talip Apaydın eserini edebiyat dünyasında kendisine ekol olarak belirlediği toplumcu gerçekçi anlayışın etkisi ile bir emek mücadelesi üzerinden vermeyi uygun bulmuştur. Dostoyevski ise aynı temayı aşk kavramı üzerinden vermiştir. Varoluş felsefesinin pek çok özelliğini taşıyan yazar bu özelliklerini eserine de işlemiştir. *Tütün Yorgunu* romanında zıtlık aydın/köylü üzerinden verilmeye çalışılırken *İnsancıklar*'da ise kentin zengin/fakir mahalleleri üzerinden verilmeye çalışılmıştır. Ancak her iki eserde de yoksulluk kavramı yazarlar tarafından yoldaşı olan umutsuzluk, acı, ölüm, cehalet, hastalık ve dışlanma gibi kavramlarla yan yana yürütülmüştür.

Yazarların yaşam öyküleri düşünüldüğünde her iki eserinde yazarlarının yaşadıkları hayata dair izleri üzerlerinde barındırdıkları tespit edilmiştir. Çocukluk evrelerinden başlamak üzere yoksulluk ve acıya dair hatıraları bulunan her iki yazarın benzer kavramlarla yoksulluk temasını anlatmış olmaları bu bağlamda dikkat çekici bir konumdadır. Her iki eserde de yoksulluğun hem maddesel boyutu hem de ruhi boyutu işlenmeye çalışılmıştır. Yazarlar romanlarında işledikleri yoksulluk temasını değiştirilemez bir yazgı boyutuyla işlemişlerdir. Bu tavır yoksul insanların düşünüş tarzlarının ortak olmasını göstermesi bakımından önemlidir.

Yoksulluk kavramının iki romanda da emek ve sömürü düzeni çerçevesinde işlenmiş olması yoksulluğu doğuran sebeplerin farklı topluluklarda da esasında benzer kaynaklardan çıktığını göstermiştir. Çalışmada incelenen romanlarda yoksulluk kavramı fert üzerinden anlatılsa dahi esasen toplum üzerinden bu kavrama bir eleştiri yapıldığı görülmüştür. Bu yönüyle iki eserin eleştirel tarzda birbirlerine benzer oldukları da

saptanmıştır. Yoksulluğa karşı her iki eserde de bir şikâyet halinin varlığı saptanmakla beraber bir başka benzer yönün de yoksulluktan kurtuluş reçetesi olarak her iki eserde yer alan kahramanların bir şeylerini satmak gibi ortak faaliyetlerde bulunmuş olmalarıdır. Yoksulluk kavramının getirdiği bir sonuç olarak ötekileşme olgusunun iki romanda da birbirinden bir miktar farkları olmakla beraber yaklaşık tarzda işlendikleri görülmüştür. Aradaki bu farkın toplumsal normlarla ilişkili olduğu düşünülmüştür.

Genel olarak bakıldığında farklı kültürel özellikleri olan iki ayrı toplumun romanları olmakla beraber, yoksulluk kavramının her iki eserde de benzer şekillerde işlenmesi bu kavramın esasında benzer sebep ve sonuçları olduğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

- Açıköz, R. ve Ö. Ş. Yusufoglu (2012). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, Cilt 1, Sayı 1, 76-117.
- Aksan, G. (2009). *Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi SBE.
- Aktan, C. (ed.). (2002). *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*. Ankara. Hak-İş Konfederasyonu Yayınları.
- Aliyeva, T. (2019). Sovyet Postmodernizminin Karşılaştırmalı Tipolojisi Üzerine Notlar (Rus, Azerbaycan ve Türk Postmodernizminden). *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, Sayı 47, 23-32.
- Apaydın, T. (2007). *Tütün Yorgunu*. İstanbul. Literatür Yayınları.
- Arpacıoğlu, Ö. ve M. Yıldırım (2011). Dünyada ve Türkiye’de Yoksulluğun Analizi. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt 4, Sayı 2.
- Atıcı, E. (2011). *Köy Enstitüleri ve Edebiyat*. Ankara: Köy Enstitüleri ve Çağdaş Eğitim Vakfı Yayınları.
- Ayas, G. (2010). *Dostoyevski’de Batı Sorunu Rus Ruhu ve Evrensellik*. İstanbul: Doğu Kitabevi
- Aydın, K. (2008). *Karşılaştırmalı Edebiyat, Günümüzde Postmodern Bağlamda Algılanışı*. İstanbul: Birey Yayınları.
- Aytaç, G. (2019). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. Ankara. Doğu Batı Yayınları
- Baycancan, S. (2007). *Türk Edebiyatında 1951-1961 Yıllarında Edebi Eleştiriler (Kültür-Sanat ve Edebiyat Dergileri)*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Çukurova Üniversitesi SBE.
- Bayrak, M. (1975). *Sanatçı Toplum İlişkisi Öykü*, Sayı 3.
- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi, Çocuğun Tanımı <http://www.worldbank.org/en/news/video/2017/04/14/what-are-poverty-lines>. (Erişim Tarihi: 12.09.2022).

- Buğra, A. (2013). *Kapitalizm, Yoksulluk ve Türkiye 'de Sosyal Politika*. İstanbul. İletişim Yayınları.
- Coşkun, N. (2011). *F. M. Dostoyevski'nin Karamazov Kardeşler Eserinde Acı, Suç ve Din Olgusu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi SBE.
- Çakmakçı, İ. M. (2008). Dostoyevski'nin *İnsancıklar* Romanında Sıradan İnsan Figürü. *Journal of International Social Research*, Cilt 1, Sayı 5, 126-137.
- Davis, M. (2007). *Planet of Slums*, Gürol Koca, (çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Doğan, E. (2014). *Türkiye'de Yoksulluğun Ölçülmesi*. T.C. Kalkınma Bakanlığı, Planlama Uzmanlığı Tezi.
- Doğan, V. (2011). *Yoksulluğun Unutulan Yüzü: Yoksul Çocukların Yoksulluk Algıları*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Muğla Üniversitesi SBE.
- Ecevit, Y. (2016). *Türk Romanında Postmodernist Açılımlar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Enginün, İ. (2011). *Mukayeseli Edebiyat*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Erol, K. (2007). Talip Apaydın' ın Çocuk Romanlarında Gezi- Gözlem, Araştırma ve Dinleme Yoluyla Öğrenme. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, *Eğitim Fakültesi Dergisi*. Cilt 4, Sayı 1, 19-44.
- Erol, K. (2005). *Talip Apaydın'ın Hikâye Ve Romanları Üzerine Bir Araştırma*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Yüzüncü Yıl Üniversitesi SBE.
- Fidan, F. Z. (2013). Latife Tekin'in Eserlerinde Yoksulluğun Farklı Görünümleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. Cilt 11, Sayı 1.
- Gündüz, O. (2012). *Yeni Türk Edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Hafizoğlu, L. (1998). *Rus Edebiyat Eleştirisinde Dostoyevski*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi SBE.
- İncedal, S. (2013). *Türkiye'de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları Ve Müdahale Araçları*. (Aile ve Sosyal Politikalar Uzmanlık Tezi). Ankara. Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü.

- Kandemir, H. (2016). Dostoyevski'nin İlk Romanı *İnsancıklar* ve Makar Devuşkin Figürü Üzerinden Küçük İnsan Çözümlemesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt 9, Sayı 42, 201-207.
- Kansu, I. (2002). *Çocukluğa Yolculuk*. İstanbul: Bilgi Yayınları.
- Kaplan, R. (1997). *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*. Ankara. Akçağ Yayınları.
- Karaman, N. (2010). *Köy Enstitüsü Mezunu Mahmut Makal, Fakir Baykurt ve Talip Apaydın'ın Romanlarında Köyde Eğitim Sorunu*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ondokuzmayıs Üniversitesi EBE.
- Kefeli, E. (2000). *Karşılaştırmalı Edebiyat İncelemeleri*. İstanbul: Kitapevi Yayınları.
- Kiren, G. Ö. (2011). *Türkiye'de Çocuk Yoksulluğu: Birleştirilmiş Yatay Kesit Verileriyle Tercih Modellerinin Uygulanması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi SBE.
- Korkmaz, R. (2007). *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı 1839-200*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Kurat, A. N. (1999). *Rusya Tarihi Başlangıçtan 1917'ye Kadar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Moran, B. (2003). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Olca, T. (2003). *Rus Edebiyatında Doğalcı Okul*. İstanbul: İ. Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Orlov, A. S. vd. (2008). *İstoriya Rossii*. Moskova: Prospekt.
- Özdemir, A. (2017). Roman Mahallelerinde Kentsel Dönüşümün Çalışma İlişkileri Üzerine Etkileri: Sakarya Gazipaşa Mahallesi Araştırması. *Route Educational and Social Science Journal*. Cilt 8, Sayı 4.
- Rousseau, M. A ve C. Pichois (1994). *Karşılaştırmalı Edebiyat*. Mehmet Yazgan (çev.). İstanbul: MEB Yayınları.
- Sakallı, C. (2006). *Karşılaştırmalı Yazınbilim ve Yazınlararasılık/Sanatlararasılık Üzerine*. Ankara: Seçkin Yayınları.

- Şenses, F. (2014). *Küreselleşmeni Öteki Yüzü: Yoksulluk*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tekşan, M. (2011). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Tonguç, E. (2007). *Bir Eğitim Devrimcisi: İsmail Hakkı Tonguç*. İzmir: Yeni Kuşak Köy Enstitülüler Derneği Yayınları.
- Troyat, H (2004). Dostoyevski. Leyla Gürsel. (çev.). İstanbul. İletişim Yayınları.
- Tunalı, İ. (1993). *Marksist Estetik*. İstanbul: Altın Kitaplar Basımevi.
- Yalçın, A. (2003). *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı 1946-2000*. Ankara: Akçağ Yayınları.

